

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาทบทวน วรรณกรรม และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา เพื่อนำมาใช้สำหรับการกำหนดกรอบแนวคิด หลักการ ทฤษฎี ตัวแปรของการศึกษารวมทั้งการกำหนดคำถาม ในการสร้างเครื่องมือ รวบรวมข้อมูล เพื่อการวิเคราะห์และการอภิปรายผล การศึกษาซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา ดังนี้

1. ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตร
2. ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา
3. ความหมาย แนวคิดการรวมกลุ่ม และกลุ่มแม่บ้านเกษตร
4. ความหมาย แนวคิด และหลักการโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว
5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตร

1.1 ความหมายของการส่งเสริมการเกษตร

ได้นักวิชาการให้ความหมายของการส่งเสริมการเกษตรไว้ดังนี้

พงษ์ศักดิ์ อังสสิทธิ์ (2545: 200) ให้ความหมายของการส่งเสริมการเกษตรว่า การส่งเสริมการเกษตรตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Agricultural Extension และร่วมกับคำว่า Education หรือการศึกษา แต่คำว่าส่งเสริมโดยความหมายแล้ว หมายถึง การสนับสนุน เกื้อหนุน ทำให้ดีขึ้น คล้ายกับคำในภาษาอังกฤษว่า Support แต่ความหมายมากกว่าการสนับสนุนอย่างผิวเผิน โดยหมายถึง การสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาความรู้ การพัฒนาความรู้ให้สามารถนำไปปฏิบัติพัฒนาได้ แต่ความหมายของ Extension หมายถึง การเผยแพร่ การแพร่กระจายหรือขยายออกไป ซึ่งอาจจะตรงกับความหมายในภาษาอังกฤษที่ว่า Agricultural Extension Education ซึ่งมาจากพื้นฐานของการนำวิทยาการหรือวิชาการจากสถาบันการศึกษา คือ วิทยาลัย หรือ มหาวิทยาลัยไปสู่เกษตรกร เพื่อให้เกิดการพัฒนาความรู้ ให้สามารถดำเนินการผลิตให้ได้ผลผลิตอย่างสูงสุดเป็นไปตามเป้าหมาย

และวิรัช ungskจันทร์: 2530 (อ้างใน พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์ 2545: 201) ได้ขยายความหมายของการส่งเสริมการเกษตรในลักษณะที่พิจารณาเป็นกระบวนการ ในประเด็นช่วยเหลือเกษตรกรในการวิเคราะห์สถานการณ์ในอนาคตที่คาดหวังและปัจจุบันของเขา ทำให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการวิเคราะห์สถานการณ์พร้อมกับเพิ่มพูนความรู้ และพัฒนาความเข้าใจที่ดีต่อปัญหา ช่วยสร้างความรู้ ให้ความรู้เฉพาะอย่างที่เกี่ยวข้องกับคำตอบของปัญหา ทำให้สามารถหาทางเลือกที่เป็นไปได้ช่วยในการตัดสินใจของเกษตรกรด้วยความคิดเห็นที่เหมาะสม

สำหรับ Swanson: 1984 (อ้างใน พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์ 2545: 201) ได้ให้ความหมายการส่งเสริมการเกษตรว่าเป็นกระบวนการทางการศึกษา เป็นพื้นฐานสำคัญเพื่อบ่มเพาะเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงความรู้ (knowledge) ทักษะ (skill) การปฏิบัติ (practices) และทัศนคติ (attitude) ของคนในชนบท โดยมุ่งพัฒนาผลผลิตเพื่อพัฒนารายได้ เศรษฐกิจ และชุมชนในชนบท เพื่อการกินดีอยู่ดีในสภาวะแวดล้อมที่ดี

ปัญญา หิรัญศรี (2545 : 151) ได้ให้ความหมายของการส่งเสริมการเกษตรว่า การส่งเสริมการเกษตรอาศัยพื้นฐานมาจากการเกษตร ครอบคลุมที่มีการประกอบธุรกิจเกษตร ครอบคลุมการส่งเสริมการเกษตรก็ยังคงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง การเปลี่ยนแปลงของภาคเกษตรกรรมเป็นผลมาจากการพัฒนาในรอบทศวรรษที่ผ่านมา มีความสัมพันธ์กับเรื่องการตลาดและการอุตสาหกรรมเกษตร

สิน พันธุ์พินิจ (2546: 130-131) กล่าวว่า การส่งเสริมการเกษตรเป็นกระบวนการทำงานกับชาวชนบทผ่านการศึกษาอบรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการ ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ปรับปรุงระดับความเป็นอยู่ด้านกายภาพของครอบครัวชาวชนบท และส่งเสริมสวัสดิการของชุมชน วัตถุประสงค์สำคัญของการส่งเสริมการเกษตร คือ เพื่อเผยแพร่ความรู้และทักษะใหม่ๆ แก่ครอบครัวเกษตรกรตามความต้องการ และความสนใจที่สัมพันธ์กับการเพิ่มผลผลิตการเกษตร และปรับปรุงความเป็นอยู่ด้านกายภาพ

สำหรับ Mosher, 1979 : 23-33 (อ้างใน สิน พันธุ์พินิจ 2546: 130-131) งานส่งเสริมการเกษตรที่ดี เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะต้องเข้าใจเรื่อง การผลิตพืชและการเลี้ยงสัตว์ ธุรกิจเกษตร การพัฒนาการเกษตร จิตวิทยา การเรียนรู้ของเกษตรกร และเข้าใจสังคมชนบท

ส่วน บุญธรรม จิตต่อนันต์ (2545: 76-77) กล่าวว่างานส่งเสริมการเกษตรหรือเรียกโดยย่อว่า “งานส่งเสริม ” เป็นการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน (out-of-school education หรือ non-formal education) ให้กับบุคคลเป้าหมายได้เรียนรู้จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมโดยตรงหรือผ่านสื่อด้วยตัวเกษตรกรในเรื่องการเกษตรหรือเกี่ยวข้อง

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเป็นตัวเชื่อมที่สำคัญระหว่างการค้าทางวิทยาศาสตร์ หรือแหล่งวิชาการกับการนำไปประยุกต์ใช้ เป็นผู้เชื่อมโยงระหว่างนักวิจัยกับเกษตรกรอันเป็นบุคคลเป้าหมายหลักของการส่งเสริมการเกษตร

นอกจากนี้ ทำนอง สิงคาลวณิช 2526: 147 (อ้างใน บุญธรรม จิตต์อนันต์ 2545: 76-77) กล่าวว่า งานส่งเสริม คือ การบริการการศึกษาแบบเสริมหรือขยายออกไปสู่ประชาชนทั่วไป ให้ได้รับความรู้เพิ่มเติม ให้สามารถประกอบอาชีพและประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตได้ทั้งครอบครัว

โดยสรุป งานส่งเสริมการเกษตรเป็นการให้การศึกษา แบบนอกระบบ มุ่งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลเป้าหมายไปในแนวทางที่ปรารถนาหรือดีขึ้นกว่าเดิม ให้มีความรู้มากขึ้นในวิทยาการต่างๆ ทางเกษตรหรือที่เกี่ยวข้อง เป็นการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการตลอดเวลาให้มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพการเกษตรที่ทำอยู่ มีความเต็มใจที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และมีทักษะหรือความสามารถในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพิ่มขีดความสามารถในการทำการเกษตร ซึ่งรวมถึงการผลิต การพัฒนาทรัพยากรผลิต การจัดการกับผลผลิต การจัดการระบบผลิตกรรม และที่อยู่อาศัย การพัฒนาครอบครัวให้เกิดผลทางเศรษฐกิจและสังคม และการพัฒนาความเป็นผู้นำในสังคมเกษตร

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร

พงษ์ศักดิ์ อังกลสิทธิ์ (2545: 205) กล่าวถึง การส่งเสริมการเกษตรเป็นกระบวนการการศึกษา ที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกร เพื่อพัฒนาความรู้ในการผลิตเพื่อผลผลิตสูงสุด ซึ่งหมายรวมไปถึงการพัฒนาผลผลิตอย่างมีความเหมาะสมต่อการลงทุน ทั้งในด้านทรัพยากรเงินทุน ทรัพยากรมนุษย์ เทคโนโลยี และทรัพยากรธรรมชาติ อันจะเป็นผลสำเร็จต่อการพัฒนาการผลิต เพื่อการบริโภคอุตสาหกรรมแปรรูป และการพาณิชย์ได้ การส่งเสริมนอกจากการพัฒนาการผลิตแล้ว ยังมีกิจกรรมในการพัฒนาชนบทด้วย

สำหรับ พจน์ บุญเรือง (2522 อ้างใน พงษ์ศักดิ์ อังกลสิทธิ์ 2545: 205) ได้กำหนดขอบเขตของการส่งเสริมได้ดังนี้

1. การพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร (development of agricultural production) โดยการใช้เทคโนโลยีและภูมิปัญญาของเกษตรกร ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การใช้ปัจจัยการผลิต เช่น ที่ดิน แรงงาน ทุน โดยมุ่งที่จะพัฒนาการผลิตอย่างมีคุณภาพ รวมถึงการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

2. การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ (natural resources conservation and development) การส่งเสริมการเกษตรเพื่อมุ่งการผลิตเพียงอย่างเดียว พบว่ามีการใช้ทรัพยากร

อย่างไม่ระมัดระวังและไม่ประหยัด ทำให้เกิดความเสียหาย ถึงผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติเป็นอันมาก เช่น ทรัพยากรดิน ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ ถือว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติในการสนับสนุนการผลิตทางการเกษตร ดังนั้นการส่งเสริมการเกษตร เพื่อการผลิตจะต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้วย เพื่อเป็นผลต่อการผลิตอย่างยั่งยืนได้

3. การตลาดและการดำเนินการอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตการเกษตร (marketing and industrial of agricultural production) การผลิตแต่เดิมนั้นเป็นการผลิตเพื่อบริโภคและตลาดสดเท่านั้น เมื่อมีการผลิตเพื่อเป็นรายได้ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจย่อมจะต้องมีการผลิตเป็นจำนวนมาก ปริมาณมากยิ่งขึ้น อันเป็นผลต่อการจัดการผลผลิตไปสู่ตลาดที่ใหญ่ กว้าง และไกล จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการส่งเสริมในเชิงธุรกิจ และอุตสาหกรรมแปรรูป จึงจะสามารถดำเนินการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพได้

4. การจัดการไร่นาและครัวเรือนเกษตรกร (farm's and household management) การส่งเสริมการเกษตรจะต้องดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร ครอบครัว และไร่นา ดังนั้นจำเป็นต้องดำเนินการในการถ่ายทอดความรู้ในการจัดการไร่นา และครัวเรือนเกษตรกร ให้ดำเนินการไปในทางที่ดีที่สุด ทั้งในด้านธุรกิจ รายได้ รายจ่าย การดำเนินการผลิต และการพัฒนาชีวิตครอบครัวเกษตรกร โดยสามารถดำเนินการวางแผนกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาการจัดการไร่นา และครัวเรือนเกษตรกรในที่สุด

5. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในชนบท (quality of farmer life and living) การส่งเสริมการเกษตรย่อมจะต้องสนับสนุนส่งเสริมการเกษตรกร และครอบครัวให้มีชีวิตที่ดี ทั้งในสิ่งแวดล้อม และความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว และรวมไปถึงชีวิตในชุมชนชนบทด้วย อันถือว่าเป็นส่วยของความต้องการมนุษย์ก็ว่าได้

6. การพัฒนาเยาวชน (youth development) ภารกิจสำคัญของการส่งเสริมการเกษตร สำหรับอนาคต คือ การพัฒนาเยาวชนทางการเกษตร หรือยุวเกษตรกร ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ และจะมีบทบาทมากในการพัฒนาการเกษตรในอนาคตด้วย การส่งเสริมการเกษตรจึงมีหน้าที่ความรับผิดชอบ ที่จะต้องดำเนินการพัฒนาเยาวชนเกษตรกร โดยกำหนดแนวทางพื้นฐานความเข้าใจต่องานเกษตร การผลิต การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เทคโนโลยี และภูมิปัญญาเกษตรกร เพื่อพัฒนาผลผลิตในอนาคตอย่างชาญฉลาดด้วย

7. การพัฒนาผู้นำเกษตรกรและแม่บ้าน (leadership development for farmer and housewife) การส่งเสริมการเกษตรจำเป็นต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะทรัพยากรมนุษย์ที่จะเป็นหลักในการผลิตและการจัดการผลผลิตทางการเกษตร เกษตรกรและแม่บ้านจึงเป็นกลุ่มบุคคลเป้าหมาย และการมุ่งพัฒนาเพื่อให้เกษตรกรและแม่บ้านสามารถนำการพัฒนาได้อย่างดี

นั้น จำเป็นที่การส่งเสริมการเกษตรจะต้องดำเนินการพัฒนาภาวะผู้นำแก่เกษตรกรและแม่บ้านและดำเนินการคัดเลือกผู้นำเพื่อจะสามารถนำการผลิตและจัดการผลผลิตได้ดีต่อไป

8. การพัฒนาชุมชนชนบท (rural community development) การส่งเสริมการเกษตรเป็นการพัฒนาเกษตรเพื่อพัฒนาผลผลิตในชนบท ดังนั้นย่อมจะต้องดำเนินการพัฒนาความเป็นอยู่ และสถานภาพในชุมชนให้อยู่ในสภาพที่ดี และสามารถสร้างสภาวะแวดล้อมให้เป็นที่น่าอยู่และปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินด้วยยังผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในชนบทด้วย

Adams (1982: 23 อ้างใน บุญธรรม จิตต์อนันต์ 2545: 76-77)

ถึงคำอธิบายสั้นๆ เกี่ยวกับการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

1. การศึกษาในระบบ หมายถึง ระบบการสอนในสถาบันการศึกษา จากระดับประถมศึกษาถึงระดับมหาวิทยาลัยที่จัดไว้เป็นระดับชั้นเรียงไปตามระยะเวลา

2. การศึกษานอกระบบ หมายถึง การสอนนอกระบบปกติที่จัดขึ้นอย่างมีระบบสำหรับกลุ่มประชาชนที่มีความสนใจเฉพาะเรื่อง ซึ่งหมายถึงงานส่งเสริมการเกษตร การณรงค์เพื่อการอ่านออกเขียนได้ของผู้ใหญ่ การสอนด้านอนามัย โภชนาการ และการวางแผนครอบครัว

3. การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง กระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต (lifelong process) ที่คนเราทุกๆ คนหามาและสะสมไว้ซึ่งความรู้ ทักษะ ทักษะคิดและการหยั่งเห็น (insight) จากประสบการณ์และการสัมผัสหรือเผชิญกับสิ่งแวดล้อมในแต่ละวัน

โดยสรุป งานส่งเสริมการเกษตรมีลักษณะเป็นการจัดการศึกษานอกระบบให้กับบุคคลเป้าหมาย คือ เกษตรกร โดยเกษตรกรเรียนรู้จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมโดยตรง หรือผ่านสื่อด้วยตัวของเขาเองในเรื่องการเกษตรหรือเกี่ยวข้องในท้องถิ่นและการส่งเสริมการเกษตรนั้นมีการกิจและความรับผิดชอบนอกเหนือจากการผลิตผลผลิตทางการเกษตร โดยจำเป็นต้องดำเนินการในส่วนที่สัมพันธ์กับการผลิต ชีวิต และครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนในชนบท เพื่อเป้าหมายสำคัญคือ การมีชีวิตที่ดีขึ้นเอง

1.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตร

1.3.1 ทฤษฎีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรกฎาคม พ.ศ. 2544 (อ้างใน จรรย์ จันทลักษณ์ 2549: 32) เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้ง

ภายใน และภายนอก ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานทางจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (อ้างใน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย 2549: 9 – 12) ให้หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงว่า การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงคือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผนการตัดสินใจและการกระทำ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบแนวคิดที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติเพื่อความมั่นคงและการยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับโดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. นิยามความพอเพียงต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กันดังนี้

- ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

- ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียง ความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

- การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

- เงื่อนไขการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน

4. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

ธันวา จิตต์สงวน (2550: 46) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การสร้างความผาสุกให้เกิดขึ้นแก่สังคมอย่างเท่าเทียมกับปัจจุบันโดยไม่ทำให้ระดับสวัสดิการต้องลดลงในอนาคต กระแสการพัฒนาประเทศตามวิสัยทัศน์ใหม่จะเป็นสังคมที่อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันโดยแสวงหาศักยภาพที่แท้จริง จากทรัพยากรและภูมิปัญญาที่ฟื้นฟูความเข้มแข็งของระบบครอบครัว ชุมชนและสังคมไทย สร้างความสมดุลของทุนเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ทศนคติแห่งการเรียนรู้เพื่อพึ่งพาตนเองหาทางลดและป้องกันภัยคุกคามจากกระแสโลกาภิวัตน์ และประยุกต์องค์ความรู้และงานวิจัยสู่ภาคการปฏิบัติในสังคม เป้าหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ เป้าหมายการพัฒนาชีวิตเพื่อการสร้างวิถีทางของบุคคล ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติที่นำไปสู่ความสมดุล มั่นคงและยั่งยืนการพัฒนาตามวิถีทางสังคมไทยคำนึงถึงฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมไทยที่งดงาม ทักษะ ความรู้และภูมิปัญญาไทย ความเอื้ออาทรต่อกันในสังคมซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาตามบทบาทของวิชาเศรษฐศาสตร์

สรุปได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงคือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีโดยมีเงื่อนไขความรู้ ได้แก่ ความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง เงื่อนไขคุณธรรมได้แก่ซื่อสัตย์ สุจริต ขยันอดทน มีสติปัญญา และแบ่งปันเพื่อชีวิต เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมเกิดความสมดุลมั่นคงและยั่งยืน

1.3.2 ทฤษฎีทางส่งเสริมการเกษตร

1) ทฤษฎีสัญญากาศในชนบท

Mosher , 1978: 5 (อ้างใน บุญธรรม จิตต์อนันต์ 2545: 80) กล่าวว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นของเกษตรกร มีความคุ้นเคยกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกษตรกรทำอยู่ และรู้ถึงปัญหาหรือสิ่งที่ป็นอุปสรรคในการทำการเกษตรให้ก้าวหน้า และเขาก็ช่วยเหลือเกษตรกรในสิ่งที่จำเป็น ต้องทำให้งานดำเนินไปได้

สิ่งจำเป็นสำหรับเกษตรกรอาจจะเป็นความรู้ ทักษะใหม่ๆ ที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมต้องช่วยเขาในหลาย ๆ กรณี เช่น ถ้าเขาติดขัดด้านสินเชื่อเพื่อการเกษตร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมก็ช่วยติดต่อแหล่งกู้ยืมให้หรืออาจช่วยให้เกษตรกรรวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์ขึ้น บางครั้งอาจมีปัญหาเกี่ยวกับการหาซื้อปุ๋ย ได้ทันกาล เมื่อผลิตผลออกมาแล้วเกษตรกรขายไปได้ราคาไม่ดีเพราะไม่รู้ราคาของตลาดกลางเจ้าหน้าที่ก็ต้องแนะนำให้เขารู้โดยสม่ำเสมอและกระจายข่าวให้รู้ทั่วกัน นอกจากนี้ยังมีปัญหาอื่น ๆ อีกมาก ไม่มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมคนใดที่สามารถทำได้ทุกอย่างในสิ่งที่

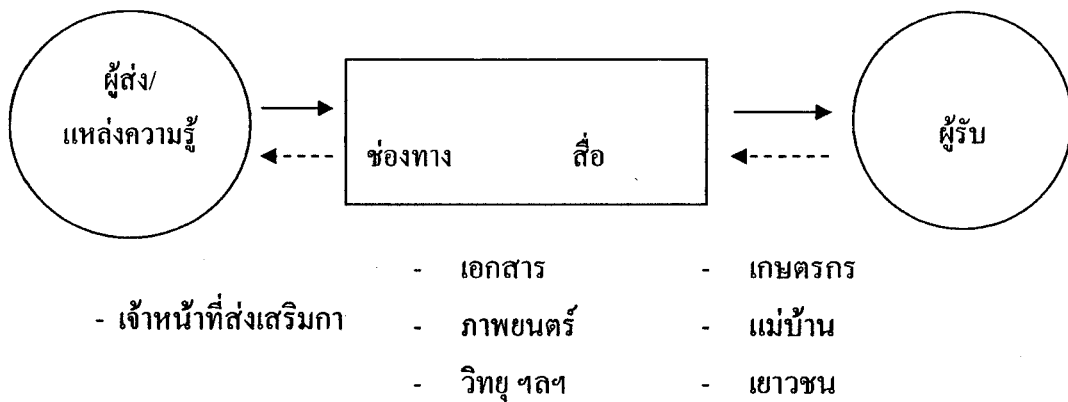
เกษตรกรต้องการในท้องถิ่น แต่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสามารถเลือกกว่าจะทำอะไรที่จำเป็นก่อนหรือหลังได้ อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ทฤษฎีสัญญากาศในชนบท (The Vacuum Theory) หรือท้องถิ่นของการส่งเสริมการเกษตร เป็นงานช่วยตอบสนองความต้องการของเกษตรกรในท้องถิ่นชนบท ในเรื่องต่าง ๆ ที่จำเป็นและสามารถกระทำให้ก้าวหน้าไปได้ โดยที่ยังไม่เคยมีผู้หนึ่งผู้ใดได้ให้ความช่วยเหลือมาก่อนเปรียบเสมือนเป็นช่องว่างหรือสูญญากาศในชนบท

2) การแพร่กระจายและยอมรับแนวความคิดใหม่

การแพร่กระจายแนวความคิดหรือวิธีการใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ไปยังเกษตรกรเป็นกระบวนการที่สำคัญของการส่งเสริมการเกษตร เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกับกระบวนการยอมรับกระบวนการแพร่กระจาย ดำเนินการโดยหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ส่วนกระบวนการยอมรับเกิดขึ้นในตัวเกษตรกรจึงแยกกล่าวเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. กระบวนการแพร่กระจายแนวความคิดใหม่ (diffusion process) “เป็นกระบวนการที่แนวความคิดใหม่แพร่จากแหล่งเกิด หรือแหล่งที่มาแห่งความคิด ไปยังผู้รับ หรือแหล่งที่จะรับความคิดนั้นไป “แนวความคิดใหม่” หรือบางท่านเรียกว่า “นวัตกรรม” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “innovation” หมายถึง ความคิด การกระทำ หรือสิ่งต่างๆ ที่บุคคลรู้สึกรว่าเป็นเรื่องใหม่สำหรับเขา คือไม่เคยรู้ไม่เคยเห็นไม่เคยได้ยิน หรือไม่เคยปฏิบัติมาก่อน (Rogers , 1971: 19) (อ้างใน บุญธรรม จิตต์อนันต์ 2545: 81) เช่น การปลูกพืชด้วยพันธุ์ใหม่หรือด้วยวิธีการใหม่ เช่น การทำนาหว่านน้ำตม การเลี้ยงปลาในกระชัง การจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ การให้ปุ๋ยทางใบ เป็นต้น

การแพร่กระจายแนวความคิดใหม่เป็นกระบวนการที่เป็นไปตามขั้นตอน ซึ่งแนวความคิดใหม่จะถูกแพร่จากแหล่งเกิด หรือแหล่งที่มาไปยังผู้รับ จุดสำคัญของกระบวนการนี้ก็คือ มีการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ส่งและผู้รับสารหรือแนวความคิดใหม่ ตามภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ส่งกับผู้รับสาร

ที่มา : บุญธรรม จิตต์อนันต์ (2545) แนวคิดและทฤษฎีการส่งเสริมการเกษตร ใน *ประมวลสาระชุดวิชา การบริหารการส่งเสริมการเกษตร* หน้า 81 หน้าที่ 2
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ผู้ส่งสารหรือผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ซึ่งมีความรู้เกี่ยวกับสาร (Message หรือ innovation) ที่จะส่งไป และผู้รับสารซึ่งอาจจะเป็นเกษตรกรหรือสมาชิกในครอบครัวซึ่งเป็นบุคคลเป้าหมายนอกจากนี้ก็มีสื่อหรือช่องทางที่จะช่วยในการนำสารจากผู้ส่งไปยังผู้รับ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ วิทยูกระจายเสียง ภาพยนตร์ วิทยูโทรทัศน์ ฯลฯ

การแพร่กระจายแนวความคิดใหม่เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกับกระบวนการยอมรับ (adoption process) ซึ่งเกิดขึ้นในตัวบุคคลที่รับสาร

2. กระบวนการยอมรับ แนวความคิดใหม่ไปปฏิบัติตาม หรือเรียกสั้น ๆ ว่า กระบวนการยอมรับ (adoption process) เป็นกระบวนการทางจิตใจของบุคคลซึ่งเริ่มต้นด้วยการเริ่มรู้หรือได้ยินเกี่ยวกับ แนวคิดใหม่ แล้วสิ้นสุดลงด้วยการตัดสินใจยอมรับไปปฏิบัติ

กระบวนการยอมรับ แตกต่างจากกระบวนการแพร่กระจายแนวความคิดใหม่ (diffusion process) กล่าวคือ กระบวนการแพร่กระจายนั้นเป็นการแพร่แนวความคิดระหว่างบุคคลต่อบุคคลหรือระหว่างแหล่งที่มาของความคิดกับบุคคลที่จะรับแนวความคิดนั้น ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งกับผู้รับโดยเฉพาะส่วนกระบวนการยอมรับนั้น แต่ละขั้นตอนของกระบวนการเกิดขึ้นในตัวบุคคลคนเดียว กระบวนการยอมรับ เป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับการเรียนรู้และการตัดสินใจ จากการวิจัยพบว่า การที่บุคคลจะรับแนวความคิดใหม่ไปปฏิบัติจะผ่านขั้นตอนที่สำคัญ 5 ขั้นตอน ด้วยกัน คือ

2.1 ขั้นเริ่มหรือรับรู้ (awareness) คือ รู้ว่าเรื่อนั้นเกิดขึ้นแล้ว หรือทำได้แล้วแต่เป็นเรื่อนใหม่สำหรับคน เพราะไม่เคยได้ยินหรือเคยเห็นมาก่อน การรับรู้าจเกิดขึ้นโดยบังเอิญด้วยการพบเห็นด้วยตนเอง หรือโดยการเผยแพร่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลหรือเอกชน

2.2 ขั้นสู่ความสนใจ (interest) ถ้าในขั้นแรกบุคคลเพียงแต่รับรู้ในแนวความคิดใหม่แต่ไม่สนใจ หรือไม่ถูกกระตุ้นให้เกิดความสนใจ ขั้นที่ 2 นี้ และขั้นต่อ ๆ ไป ก็จะถูกทอดทิ้งไปคือไม่เกิดขึ้น ขั้นสู่ความสนใจนี้บุคคลมีความสนใจในแนวความคิดใหม่ จึงพยายามเฝ้าหาความรู้ในรายละเอียด

2.3 ขั้นไตร่ตรอง (evaluation) ในขั้นนี้บุคคลศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับแนวความคิดใหม่แล้วความคิดเปรียบเทียบกับงานที่ทำอยู่ในปัจจุบันว่า ถ้ารับเอาแนวความคิดใหม่มาปฏิบัติจะเกิดผลดีหรือไม่คืออย่างไรบ้างในขณะนี้และในอนาคต ควรหรือไม่ที่จะทดลองดูก่อน ถ้าเขาตั้งใจไตร่ตรองแล้วรู้สึกว่าการผลดีจะมีมากกว่าผลเสีย เขาก็จะต้องตัดสินใจทดลองดูเพื่อให้เกิดความแน่ใจก่อนที่จะรับไปปฏิบัติจริงๆ

2.4 ขั้นทดลองทำ (trial) ขั้นนี้เป็นขั้นที่บุคคลทดลองทำตามแนวความคิดใหม่ โดยทำการทดลองแต่เพียงเล็กน้อย เพื่อว่าจะเข้ากันหรือไม่กับสภาวะการณ์ในปัจจุบันของตน และผลจะออกมาตามที่คาดคิดไว้หรือไม่

2.5 ขั้นนำไปปฏิบัติ (adoption) ขั้นนำไปปฏิบัติหรือขึ้นยอมรับ เป็นขั้นที่บุคคลตัดสินใจรับแนวความคิดใหม่ไปปฏิบัติหลังจากที่ได้ทดลองปฏิบัติและทราบผลเป็นที่พอใจแล้ว จุดสำคัญของขั้นนี้เป็นการพิจารณาผลการทดลองในขั้นที่ 4 และตัดสินใจแน่วแน่ที่จะปฏิบัติต่อไปเต็มรูปแบบตามแนวความคิดใหม่

สำหรับการแพร่กระจายและยอมรับแนวความคิดใหม่เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงต่อกันเริ่มจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมที่แพร่แนวความคิดใหม่ไปยังตัวเกษตรกร กระบวนการแพร่แนวความคิดใหม่จะไม่สัมฤทธิ์ผลหากเกษตรกรไม่ยอมรับไปปฏิบัติทั้งนี้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมต้องเข้าใจกระบวนการยอมรับซึ่งมี 5 ขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น

สรุปได้ว่า กระบวนการยอมรับแนวความคิดใหม่ไปปฏิบัติตามนั้นเกิดขึ้นเป็นขั้นตอนในตัวบุคคล ตั้งแต่ขั้นแรกคือขั้นเริ่มรู้ไปสู่ความสนใจ – ไตร่ตรอง – ทดลองทำ และขั้นสุดท้ายคือการยอมรับนำไปปฏิบัติ แม้ว่าขั้นตอนตามกระบวนการจะเกิดขึ้นเป็นลูกโซ่เช่นนั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วแต่ละขั้นอาจทั้งช่วง และบุคคลอาจปฏิเสธแนวความคิดใหม่ได้ทุกขั้นตอน หากแต่ละขั้นนั้นไม่ได้สร้างความประทับใจหรือความมั่นใจให้เกิดในตัวเอง

2) กระบวนการติดต่อสื่อสาร

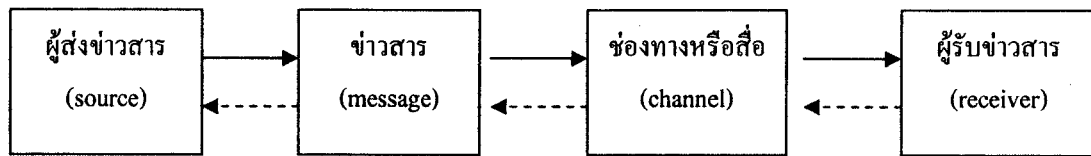
บุญธรรม จิตต์อนันต์ (2545: 88-90) ในแก่นแท้ของงานส่งเสริมการเกษตรทั้งหลายมีกระบวนการติดต่อสื่อสาร (communication process) เกิดขึ้น ผู้ริเริ่มงานส่งเสริมมีแนวคิดเพื่อส่งข่าวสารความรู้ออกไปนอกมหาวิทยาลัยไปยังประชาชนในชนบทในท้องถิ่นต่างๆ ที่อยู่รอบๆ และไกลออกไป เจ้าหน้าที่ส่งเสริมในตอนแรกๆ นั่นก็คืออาจารย์ของมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นผู้ติดต่อสื่อสาร (communicator) ที่มีความรู้ในหลายๆ สาขาเพราะเขาทำงานอยู่ตรงศูนย์กลางเครือข่ายการติดต่อสื่อสารที่กว้างขวาง คือ มหาวิทยาลัยอันเป็นแหล่งวิทยาการเป็นเครือข่ายที่ครอบคลุมประชาชนในชนบทซึ่งเป็นผู้รับข่าวสารความรู้ต่างๆ

การติดต่อสื่อสารเป็นกระบวนการที่ข่าวสาร ความรู้ แนวความคิด ถูกแพร่ออกจากผู้ส่งไปยังบุคคลอื่นหรือผู้รับ รูปแบบง่าย ๆ ของการติดต่อสื่อสารเกิดขึ้นระหว่างบุคคลสองคนซึ่งอยู่คนละที่กัน มีการติดต่อสื่อสารกัน และยังมีการติดต่อสื่อสารที่มีใช้ทางตรงอีกไม่น้อยและเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนมากขึ้น เกี่ยวข้องกับผู้คนจำนวนมาก

เบอร์โล (Berlo 1966: 30) ได้ให้นิยามของการติดต่อสื่อสารไว้ว่า “เป็นกระบวนการที่บุคคลสองคนหรือมากกว่า ทำการแลกเปลี่ยนข่าวสารความรู้ หรือแนวความคิดซึ่งกันและกัน โดยมีวัตถุประสงค์แน่ชัด”

ข่าวสารความรู้หรือแนวความคิดต่างๆ จะถูกส่งหรือถ่ายทอดไปยังผู้รับในรูปแบบของคำพูดข้อความเสียง เครื่องหมาย ภาพ หรือ นำทางให้ผู้รับเห็นได้ยินหรือรับโดยประสาทอย่างอื่นอย่างอื่นอย่างหนึ่งอย่างใด หรือร่วมกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ทั้งนี้โดยอาศัยวิธีการและสื่อต่างๆ เป็นเครื่องช่วย การสื่อสารจะสำเร็จผลได้ก็ต่อเมื่อผู้รับสามารถแปลความหมายหรือเข้าใจข่าวสารที่ถึงกัน

เบอร์โล (Berlo 1966: 72) ได้เสนอรูปแบบการติดต่อสื่อสารที่เรียกกันว่าแบบจำลอง S-M-C-R ซึ่งประกอบด้วยผู้ส่งข่าวสาร (source หรือ communication) ข่าวสาร (message) ช่องทางหรือสื่อ (channel) และผู้รับข่าวสาร (receiver) เรามักเรียกกันว่ากระบวนการติดต่อสื่อสาร ดังภาพที่ 2.2

- เจ้าหน้าที่ส่งเสริม
- ครู
- ผู้อื่น
- เกษตรกร
- แม่บ้านเยาวชน
- นักเรียน
- ประชาชน

ภาพที่ 2.2 กระบวนการติดต่อสื่อสาร

ที่มา : บุญธรรม จิตต์อนันต์ (2545) แนวคิดและทฤษฎีการส่งเสริมการเกษตร ใน *ประมวลสาระ
ชุดวิชา การบริหารการส่งเสริมการเกษตร* หน้า 89 หน่วยที่ 2
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช

1. ผู้ส่งข่าวสาร หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนผู้ส่งข่าวสาร เช่น เจ้าหน้าที่ส่งเสริม ครู
ผู้บริหารหรือผู้อื่นที่มีความมุ่งหมายจะติดต่อสื่อสารกับผู้รับในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
2. ข่าวสาร ข่าวสารที่จะส่งไปยังผู้รับ อาจจะเป็นข่าวความรู้ต่าง ๆ แนวคิดใหม่ ๆ ในรูป
ของคำพูด ข้อความ ภาพ ท่าทาง หรือสัญญาณ
3. ช่องทาง หรือสื่อ เป็นช่องทางหรือตัวนำข่าวสาร (carrier of message) ไปยังผู้รับ เช่น
เอกสารสิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ เพจเจอร์ การพูดคุย
อภิปราย
4. ผู้รับข่าวสาร เป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่จะรับข่าวสาร ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทาง
(destination) ของกระบวนการติดต่อสื่อสาร อาจจะเป็น เกษตรกร นักเรียน แม่บ้าน เยาวชน หรือ
ประชาชนทั่วไป

4) ทฤษฎีการจูงใจ

ทฤษฎีการจูงใจ (Theories of Motivation) เกี่ยวข้องโดยตรงกับมนุษย์เรา
ทั้งหลายในชีวิตประจำวัน แต่ไม่มีทฤษฎีการจูงใจใดเพียงทฤษฎีเดียวที่สามารถอธิบายพฤติกรรม
ทั้งหมดของมนุษย์เราได้เป็นที่พอใจ มีทฤษฎีหนึ่งอันเป็นที่ยอมรับและใช้กันแพร่หลาย คือ ทฤษฎี
ของมาสโลว์ (Maslow) ซึ่งจาคอบเซน (Jacobsen 1981:11) (อ้างในบุญธรรม จิตต์อนันต์ 2545:
82-83) ได้ปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมเล็กน้อยจากหนังสือของมาสโลว์ (Motivation and Personality, New York :

Harper and Row, 1970) เพื่อการใช้ประโยชน์สำหรับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจึงขอนามกล่าวโดยย่อ ดังนี้

แรงจูงใจที่นำไปสู่พฤติกรรมหรือการกระทำ การปฏิบัติต่าง ๆ อาจเป็นสิ่งที่สิ่งใดที่คนเราต้องการที่จะมี ที่จะรู้สึกหรือได้เป็นอะไรตามที่คาดหวัง เช่น ต้องการจะมีบ้านพักอาศัยมีความรู้สึกปลอดภัยหรือได้เป็นเกษตรกรตัวอย่างตามที่คาดหวัง ฯลฯ แรงจูงใจหรือเหตุจูงใจของมนุษย์เรามีหลายอย่างมาสโลว์แนะนำว่าควรสังเกตดูความต้องการที่จำเป็น (need) หรือความต้องการพื้นฐาน (basic needs) ก่อน ส่วนความต้องการอื่น ๆ จะมีเพิ่มหลังจากนั้นความต้องการของมนุษย์เรานั้นมีอยู่ 5 กลุ่ม ได้จัดไว้เป็นขั้น ๆ หรือเป็นระดับ (hierarchy of human need) เมื่อคนเราพอใจหรือบรรลุความต้องการในขั้นแรกหรือระดับแรกแล้วก็จะแสวงหาความต้องการในขั้นถัดไป

1. ความต้องการอยู่รอด (survival needs) ความต้องการในระดับพื้นฐานที่สุดมักเรียกว่าความต้องการทางร่างกาย (Physiological need) หมายถึงสิ่งต่างๆ ที่ร่างกายมนุษย์ต้องการเพื่อความอยู่รอดเช่นเดียวกับสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย สิ่งที่ต้องการ ได้แก่ อาหาร น้ำดื่ม อากาศหายใจ การขับถ่าย การหลับนอน ที่พักอาศัย ฯลฯ

2. ความต้องการความปลอดภัย (security needs) เป็นความต้องการที่ป้องกันตนเอง หรือต้องการความปลอดภัยจากสิ่งต่าง ๆ บางครั้งก็เรียกว่า Safety Needs

3. ความต้องการทางความรักและการเข้าพวกเข้าหมู่ (affiliation needs) ในขั้นนี้คนเราต้องการความรักจากคนอื่น และเข้าพวกเข้าหมู่กับเขาได้ หรือเป็นสมาชิกของสังคม บางทีก็เรียกว่า Love and Belonging Needs

ความต้องการ 2 ขั้นแรกเกี่ยวข้องกับธรรมชาติทางชีววิทยาของมนุษย์ ในขั้นที่ 3 เป็นความต้องการความรักจากคนอื่น เป็นเรื่องทางสังคม ไม่มีใครสนองความต้องการนี้ได้ด้วยตนเอง เขาต้องการกลุ่มทางสังคมซึ่งเขาสามารถเป็นสมาชิกได้ และกลุ่มนี้ก็ยอมรับเขา ความต้องการในขั้นต่อไป คือ ขั้นที่ 4 ก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน

4. ความต้องการยกย่อง (esteem needs) อาจเรียกว่าการเป็นที่ยอมรับนับถือ (recognition needs) หรือการยกย่องในตัวเองจะมีมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับประเพณีของคนอื่น ถ้าบุคคลไม่ได้รับการยอมรับนับถือโดยกลุ่มทางสังคมเขาก็ไม่ค่อยหวังเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้มากนัก กล่าวอีกนัยหนึ่งความต้องการเป็นที่ยกย่องนับถืออยู่ในระดับสูงกว่า 3 ขั้นแรก ของความต้องการคนเราจะต้องการการยกย่องสรรเสริญก็ต่อเมื่อความต้องการใน 3 ขั้นแรกเป็นที่พอใจแล้ว

5. ความต้องการทำให้เป็นจริงตามที่ปรารถนา (self – actualization needs) ความต้องการขั้นสูงที่บุคคลต้องการทำในสิ่งที่คนมีศักยภาพที่จะเป็นหรือจะทำได้ให้เป็นจริงขึ้นมา เพื่อให้ตนมีความพอใจอย่างสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้ มาสโลว์ กล่าวว่า “คนเราสามารถเป็นอะไรก็ได้

เขาก็ต้องเป็น” เป็นเรื่องปกติที่เห็นความต้องการขั้นนี้ มักแสดงออกในกลุ่มศิลปิน และกลุ่มบุคคลอื่นๆ ที่ทำงานสร้างสรรค์ ปรากฏว่ามีคนจำนวนมากในโลกของเราจะผ่านขั้นที่ 1-2 มาก็ค่อนข้างยาก ในสถานการณ์เช่นนั้นจะไม่มีบุคคลใดคิดถึงความต้องการในขั้นที่ 5 หรือขั้นที่ 3-4

ในงานส่งเสริมการเกษตร การเข้าใจเรื่องการจูงใจ หรือแรงจูงใจของเกษตรกรถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ เพราะสามารถช่วยงานส่งเสริมอย่างน้อย 2 ประการ คือ (1) กรณีเราต้องไปช่วยเหลือเขา และ (2) เมื่อเราต้องการให้เขาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ในส่วนของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมต้องพิจารณาว่ามีสิ่งจูงใจอะไรบ้างในการทำงานของเขาเพราะเขาก็มีความต้องการแตกต่างกันไป ในชีวิตส่วนตัวและการงานการจูงใจให้เกิดการยอมรับและการปฏิบัติการเผยแพร่ความรู้ แนวความคิด หรือวิธีการใหม่ๆ ไปยังเกษตรกรก็มุ่งหวังที่จะให้เขายอมรับนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่ออาชีพทางเกษตรที่ทำอยู่ อันจะส่งผลให้ความเป็นอยู่ของครอบครัวเกษตรกรดีขึ้น

สรุปว่าการยอมรับนั้นเป็นกระบวนการทางจิตใจของบุคคล เขาจะยอมรับหรือไม่นั้นเป็นการตัดสินใจด้วยตัวเอง ปัญหาจึงมีอยู่ว่าทำอย่างไรที่จะจูงใจให้เขายอมรับและนำไปปฏิบัติตามดังที่มุ่งหวัง หากพิจารณาโดยถ่องแท้จะเห็นได้ว่า การจูงใจให้เขายอมรับและปฏิบัติตามนั้น มิได้ขึ้นอยู่กับเทคนิคและศิลปะในการจูงใจของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับตัวแนวความคิด หรือวิธีการใหม่ ตลอดจนปัจจัยอื่นๆ ด้วย

จะเห็นได้ว่า ทฤษฎีสัญญาคาสในชนบทนั้นเป็นการเข้าไปช่วยตอบสนองความต้องการของเกษตรกรในท้องถิ่นที่ห่างไกลความเจริญ ยังไม่มีผู้ใดเข้าไปช่วยเหลือมาก่อน เป็นช่องว่างที่ต้องอาศัยความช่วยเหลือในเรื่องที่จำเป็นจริงๆ เพื่อให้การทำมาหาเลี้ยงชีพของเขาเดินหน้าไปได้

ส่วนทฤษฎีการจูงใจโดยเฉพาะของมาสโลว์เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย ได้พูดถึงความต้องการของมนุษย์ไว้ 5 ขั้น ในการจูงใจให้เกิดการยอมรับและปฏิบัตินั้นมิได้ขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมฝ่ายเดียว แต่ขึ้นอยู่กับตัวแนวความคิดใหม่ ตลอดจนปัจจัยอื่นๆ ด้วย

1. การเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ (knowledge) เช่น การมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวต่าง เช่น ชนิดของเมล็ดพืช พันธุ์สุกร และการเลี้ยงสุกร ชนิดและปริมาณของปุ๋ยที่จะใช้ ประโยชน์จากการรวมตัวเป็นสหกรณ์ ฯลฯ

2. การเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติ (attitude) เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้สึกรู้สึกนึกคิด และการแสดงออกของความรู้สึกรู้สึกทางจิตใจ เช่น เลิกถือโชคลาง ยอมรับในความคิดเห็นใหม่ ๆ มีความเลื่อมใสศรัทธาในระบบสหกรณ์ มีความต้องการที่จะเรียนรู้ในสิ่งใหม่ ๆ มีความเห็นคล้อยตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ฯลฯ

3. การเปลี่ยนแปลงด้านทักษะ (skill) มี 2 ประเภท ได้แก่

3.1 ทักษะในการคิด (thinking skill) คือ สามารถคิดทำอะไรได้ สร้างอะไรขึ้นมาได้ คิดแก้ปัญหาได้ หรือคิดแนวทางที่จะเผชิญกับปัญหาได้ เช่น สามารถวางแผนจัดระบบปลูกพืช สามารถออกแบบโรงเรือนสุกรสำหรับการเกษตรแบบไร้ยาผสมผสาน และ

3.2 ทักษะในการกระทำหรือทักษะทางกาย (manual skill) เช่น สามารถทาบกิ่งมะม่วงได้ สามารถขับรถไถนาแบบติดจานพรวนได้ หรือดำเนินธุรกิจสหกรณ์ได้

การส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้เป็นกระบวนการสอน (teaching process) ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้ (learning process) ที่แยกกันไม่ออก คือ เป็นการสอนบุคคลเป้าหมายหรือเกษตรกรให้เกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่เรียน หรือวิทยาการต่าง ๆ ที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่ออาชีพเกษตรกรกระบวนการสอนนั้นมีกิจกรรมเป็นขั้นตอนที่นำไปสู่ขั้นสุดท้าย คือ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หรือมีการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมดังได้กล่าวแล้ว

กระบวนการสอนจัดขึ้นโดยนักส่งเสริม ซึ่งเปรียบเสมือนครู ส่วนกระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน การสอนมีกิจกรรมที่กระตุ้นส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ 3 ขั้นตอน คือ (1) การวางแผนการสอนหรือการส่งเสริม (2) การดำเนินการ (3) การติดตามและประเมินผล

5) ทฤษฎีการเรียนรู้

แฮมมอนส์ (Hammonds, 1968 : 3 อ้างในบุญธรรม จิตต์อนันต์ 2545 : 91) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า “การเรียนรู้ (learning) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล โดยกิจกรรมหรือประสบการณ์ของเขาเอง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรม (behavior) เขาเรียนรู้จากสิ่งที่เขากระทำ เขาเรียนรู้ได้โดยผ่านกิจกรรมอย่างเดียวหรือหลายอย่างที่เขากระทำด้วยตนเอง”

นักจิตวิทยาได้ตั้งกฎเกณฑ์หรือทฤษฎีการเรียนรู้ (learning theory) ไว้หลายทฤษฎี (ธำรงค์ศักดิ์ หมั่นจักร และศรีสง่า กรรณสูตร 2524 : 58-89) แต่อาจแยกกล่าวได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ (สุชา จันทรเอน 2533 : 153) ดังนี้

1. กลุ่มทฤษฎีสร้างความสัมพันธ์ต่อเนื่อง (associative theory) นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้เห็นว่าการเรียนรู้นั้นเป็นผลจากการที่อินทรีย์ แสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากภายนอก ทำให้เกิดการสัมพันธ์ต่อเนื่องกันขึ้นระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองที่ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ เช่น แก้ปัญหาได้ ได้รับรางวัล ตัวอย่างของทฤษฎีการเรียนรู้ในกลุ่มนี้ได้แก่ ทฤษฎีการเชื่อมโยง (bond theory) ของธอร์นไดค์ (Thorndike) ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก (classical conditioning) ของพาฟลอฟ (Pavlov) และทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (operant conditioning) ของสกินเนอร์ (Skinner)

2. กลุ่มทฤษฎีความรู้ความเข้าใจ (cognitive or field theory) นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้เชื่อว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นจากการที่ผู้เรียนได้เกิดการหยั่งเห็น (cognitive or field theory) นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้เชื่อว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นจากการที่ผู้เรียนได้เกิดการหยั่งเห็น (insight) หรือเข้าใจถึงสถานการณ์การเรียนรู้ที่ตนประสบอยู่อย่างทะลุปรุโปร่ง มองเห็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ของสถานการณ์และสามารถปรับสภาพการรับรู้ของตนจนเข้าใจและแสดงพฤติกรรมออกไปเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์รวมทั้งหมดอย่างสมบูรณ์ ทฤษฎีการเรียนรู้ในกลุ่มนี้ที่รู้จักกันทั่วไป ได้แก่ จิตวิทยา กลุ่มเกสตัลท์ (Gestalt Psychology) ทฤษฎีสนามของเลวิน (Lewin's Field Theory) และทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีจุดมุ่งหมายของโทลแมน (Tolman)

จากทฤษฎีการเรียนรู้ที่กล่าวมา ได้มีการประมวลบางส่วนที่สำคัญซึ่งเป็นหลักในการเรียนรู้ของคนเราที่เป็นผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรอันเป็นบุคคลเป้าหมายในงานส่งเสริมการเกษตรดังนี้

หลักในการเรียนรู้ (principles of learning) นักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้ทำการศึกษาว่าคนเราเรียนรู้กันอย่างไร แล้วประมวลผลไว้เป็น “หลักการเรียนรู้” ซึ่งมีหลายข้อแตกต่างกันไปในแง่ของการเขียน อย่างไรก็ดี มีหลักใหญ่ๆ ในการเรียนรู้ที่เห็นพ้องต้องกันว่าเป็นแนวทางในการเรียนรู้ของคนเราที่เป็นผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลเป้าหมายที่เป็นเกษตรกร (บุญธรรม จิตต์อนันต์ 2540 : 209-210)

1. มีความต้องการที่จะเรียน (desire) ความต้องการที่จะเรียนเป็นสิ่งจำเป็นที่ทำให้การเรียนได้ผล จะเห็นได้ชัดในกรณีที่เกษตรกรไปฟังการอบรมชี้แจง หรือการประชุมโดยสมัครใจ ทำให้ได้ผลดี ความต้องการที่จะเรียนอาจเกิดขึ้นจากความสนใจในเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับอาชีพของเกษตรกรเองอาจเพื่อแก้ปัญหา หาความรู้หรือแนวคิดใหม่ ๆ นอกจากนี้อาจเป็นเพราะถูกเจ้าหน้าที่ส่งเสริมหรือเพื่อนบ้านกระตุ้นให้เกิดความสนใจ จึงเกิดความต้องการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ๆ

2. มีจุดเริ่มต้นที่ดี (primary) โดยปกติ ความประทับใจครั้งแรกนั้นยากที่จะลืมหมายความว่า การพบกันครั้งแรกกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมหรือการประชุมอบรมครั้งแรก ๆ นั้น มีความสำคัญ เพราะเป็นขั้นแรกที่จะถูกกระตุ้นความสนใจให้มีความรู้สึกลึกซึ้งกว่ามาไม่ผิดทาง เป็นการเริ่มต้นด้วยการสร้างความสัมพันธ์อันดีด้วยความเป็นมิตร และด้วยความเป็นกันเอง ซึ่งจะช่วยให้การเรียนการสอนเป็นไปด้วยดี

3. รู้และเข้าใจแนวทางปฏิบัติเพื่อไปถึงจุดหมาย (goal) บุคคลเป้าหมายหรือเกษตรกรจะต้องเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งว่า มีแนวทางหรือกิจกรรมอะไรบ้างที่จะต้องปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผล คือ การเรียนรู้ในสิ่งที่ประสงค์ คือ ต้องรู้ว่าตนเองจะต้องทำอะไรบ้างเพื่อให้บรรลุผลดังกล่าว เช่น การไปประชุมอบรมเพื่อฟังคำชี้แจงจากเจ้าหน้าที่ การอ่านเอกสารที่ได้รับมอบ หรือ

การทำงานตามขั้นตอนจากคำแนะนำ ฯลฯ ถ้าเกษตรกรรู้หน้าที่ ของตนเองแน่ชัดก็จะทำให้เขาเรียนรู้ได้เร็ว

4. มีการปฏิบัติฝึกฝนด้วยตนเอง (exercise) การเรียนรู้ทั้งหลายเป็นผลมาจากกิจกรรมในส่วนของผู้เรียนเอง (self-activity) อาจเป็นกิจกรรมทางกายหรือทางจิตใจ หรือทั้งสองอย่าง ทั้งผู้เรียนจะต้องปฏิบัติหรือฝึกฝนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรม นั่นคือ เกิดการเรียนรู้ สำหรับหน้าที่ของผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดความรู้ก็คือจัดลำดับขั้นตอนการสอนเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ โดยกระตุ้นผู้เรียนให้เกิดการปฏิบัติในกิจกรรมการเรียนการสอน

5. มีความสัมพันธ์หรือการต่อเนื่องในสิ่งที่เรียน (association) การเรียนแต่ละเรื่องที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องต่อกันนั้น ย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีกว่าการเรียนเก็บไว้ทีละอย่าง ซึ่งยังมองไม่เห็นว่าจะไปสัมพันธ์กับอะไร ผู้เรียนจะเข้าใจง่ายขึ้น ถ้ามีการชี้แจงให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น จากชิ้นเล็กๆ (parts) ไปประกอบเข้าเป็นชิ้นใหญ่ (whole) หรือจากชิ้นใหญ่แยกย่อยลงมาเป็นชิ้นเล็กๆ แล้วให้เรียนเป็นชิ้นๆ ไป

6. มีความพอใจในผลการเรียน (effect) การเรียนอาจจะให้ความพอใจ หรือความไม่พอใจโดยปกติแล้วผู้เรียนจะเรียนดีขึ้น ถ้าการเรียนการสอนเป็นไปอย่างน่าสนใจ สภาพแวดล้อมดีและผลจากการเรียนเป็นที่น่าพอใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเขาารู้สึกว่าเขามีความก้าวหน้าในการเรียน หรือกำลังประสบผลสำเร็จ

สรุปว่า กระบวนการติดต่อสื่อสารเกิดขึ้นในงานส่งเสริมการเกษตร คือ มีผู้ส่งและผู้รับข่าวสาร ความรู้ ซึ่งอยู่คนละที่มีการติดต่อสื่อสารกัน หรือกล่าวอีกนัยอย่างหนึ่งว่า การส่งเสริมการเกษตรมีลักษณะคล้าย ๆ กับกระบวนการติดต่อสื่อสารตามแบบจำลอง S-M-C-R

งานส่งเสริมการเกษตรเป็นกระบวนการศึกษา หรือเป็นกระบวนการสอน – การเรียน คือมุ่งที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในตัวผู้เรียนไปในแนวที่พึงปรารถนา การศึกษาเป็นกระบวนการที่คล้าย ๆ กันกับกระบวนการติดต่อสื่อสาร คือ มีผู้ถ่ายทอดความรู้คือครูผู้สอน และผู้รับการถ่ายทอดความรู้ได้แก่ผู้เรียน มีเนื้อหาสาระที่จะถ่ายทอดหรือสอนโดยมีสื่อเป็นเครื่องช่วย

2. ความหมาย แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

2.1 ความหมายของการพัฒนา

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ และศิริณา จิตต์จิรัส (2545: 10) กล่าวว่า การพัฒนามีความหมายเป็นไปตามค่านิยมและกระบวนการบรรลุถึงค่านิยม ทางพัฒนานั้นจำเป็นต้อง

เปลี่ยนแปลงสังคมที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงระบบการจัดสรร หรือการกระจายทรัพยากรทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งผลของการพัฒนาดังกล่าวจะก่อให้เกิดความขัดแย้งทางสังคม ฉะนั้นการเป็นผู้นำทางการเมืองจึงมีความสำคัญยิ่งที่จะส่งเสริมหรือขัดขวางกระบวนการพัฒนา

จาร์ส นวลนัม 2540: 7 (อ้างใน นิยม กล่อมวิเศษ 2546: 9) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่า เป็นกระบวนการในอันที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการจัดสรรทรัพยากรทางสังคมเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่จะให้บรรลุเป้าหมายที่สังคมได้เลือกสรรแล้ว ด้วยการควบคุมการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ยูวัฒน์ วุฒิเมธิ 2536: 14 (อ้างใน นิยม กล่อมวิเศษ 2546: 9) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า

Saul M. Katz (อ้างใน จาร์ส นวลนัม 2540: 7) การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงฐานะทางสังคมจากระดับหนึ่ง ไปสู่อีกระดับหนึ่งที่มีคุณค่าเพิ่มขึ้น และต้องมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

Joyce M. Hawkins and Robert Allen (1991:395) ได้ให้ความหมายการพัฒนาว่าเป็นการกระทำ กระบวนการ มีการวางแผนหาช่องทางการพัฒนาอย่างจริงจัง

นิยม กล่อมวิเศษ (2546:10) ได้กล่าวว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการในอันที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีประสิทธิภาพในลักษณะที่พึงปรารถนาของสมาชิกในสังคมนั้น โดยใช้ความสามารถของตัวเอง

สรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นการเกิดความเปลี่ยนแปลง ที่เป็นกระบวนการจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่งที่มีคุณค่าสูงขึ้น และเป็นการกระจายทรัพยากรทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยผ่านการวางแผนกำหนดทิศทาง การเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

2.2.1 ความเป็นมาของแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ และศิริมา จิตต์จรัส (2545: 7-11) ได้สรุปความเป็นมาของแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ดังนี้

1) แนวคิดแบบวิวัฒนาการ (evolution) นักสังคมศาสตร์และนักสังคมวิทยาในศตวรรษที่ 19 ใช้คำว่า การพัฒนาเพื่ออธิบายประวัติศาสตร์ของมนุษย์ (human history) เพราะเชื่อว่ามนุษย์ชาติเคลื่อนย้ายจากภาวะหนึ่ง ไปสู่อีกภาวะหนึ่งที่สูงกว่า (higher stage) วนทิศทางเดียวกัน (uni-directional) และการเคลื่อนย้ายดังกล่าวทำให้มนุษย์มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น ร่ำรวยขึ้นทั้งทางวัตถุ ทางวัฒนธรรมมีเหตุผลมากขึ้น

2) แนวความคิดแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (social change) นักสังคมศาสตร์ในศตวรรษที่ 20 เริ่มตั้งคำถามว่าการพัฒนาและความก้าวหน้าและหันมาใช้คำว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพราะมีความหมายเป็นกลางกว่าการพัฒนา คือไม่เกี่ยวข้องกับอดีตและอนาคตอันรุ่งโรจน์ แต่สนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ (phenomena) เช่นการจัดชนชั้นทางสังคม เพื่อหาสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงภายในสังคม (change in society) หรือการเปลี่ยนแปลงทั้งสังคม (change of society)

3) แนวความคิดแบบเศรษฐศาสตร์ (economic) เพื่อใช้สำหรับจำแนกประเทศต่าง ๆ ตามดัชนี (index) บางตัวเช่นรายได้ประชาชาติ กล่าวคือการเรียกประเทศที่มีรายได้ประชาชาติสูงกว่าว่าเป็นประเทศ พัฒนาแล้ว และเรียกประเทศที่มีรายได้ประชาชาติต่ำกว่าว่าประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนา ดังนั้น การพัฒนาจึงหมายถึง การเพิ่มค่าของกลุ่มดัชนีบางตัวที่ใช้วัดจึงแทบจะมีความหมายเดียวกับคำว่า ความเป็นอุตสาหกรรม (industrialization) ความทันสมัย (modernization) หรือความเจริญทางเศรษฐกิจ (economic growth)

4) แนวความคิดแบบการปฏิบัติการทางสังคม (social action) การพัฒนาในระยะต่อมาไม่เพียงเกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์ ยังเกี่ยวกับการปฏิบัติการทางสังคมมากขึ้นเพราะทุกสังคมโดยเฉพาะฝ่ายรัฐบาลต่างเพียรพยายามปรับปรุงสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคม (economic and social conditions)

5) แนวความคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม (social conflict) เมื่อการพัฒนาเป็นผลจากการปฏิบัติการทางสังคมผลของการพัฒนาจึงก่อให้เกิดความตึงเครียดและความขัดแย้ง (tension and conflict) ความขัดแย้งทุกรูปแบบมีสหสัมพันธ์ต่อกัน (interrelated) และมีผลกระทบ (impact) ต่อกันมากน้อยต่างกัน แนวความคิดดังกล่าวเป็นพื้นฐานของแนวความคิดในการพัฒนาประเทศแบบสังคมนิยมที่ใช้ทฤษฎีว่าด้วยความขัดแย้งมาเปลี่ยนแปลงโครงสร้างมาเปลี่ยนแปลงสังคม ดังนั้น

2.2.2 แนวความคิดการพัฒนา ได้แก่

1) การพัฒนาในความหมายของการวางแผน การพัฒนาหมายถึง กระบวนการเคลื่อนย้ายจาก “การด้อยพัฒนา” (underdevelopment) ให้หลุดพ้นจากความยากจนซึ่งจะแสวงหาและบรรลุถึงได้อย่างแท้จริงโดยวิธี “การวางแผนเพื่อการพัฒนา” (planning for development) การพัฒนาจึงเป็นการวางแผนเพื่อหามาตรการให้หลุดพ้นจากความทุกข์ยากที่ไม่พึงปรารถนา

2) การพัฒนาในความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติ การพัฒนาเป็นเรื่องเกี่ยวกับการชักชวนหรือกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (induced or instigated change) เป็นความพยายาม

ที่ตั้งใจกระทำเพื่อเปลี่ยนโครงสร้างสังคมของประชากรเป้าหมายโดยโครงการที่วางขึ้นเพื่อปฏิบัติการนี้ให้บรรลุผลตามเป้าหมาย (towards a mission or goal) ด้วยกลวิธีการทำงานพัฒนาต่าง ๆ และโครงการดังกล่าว ต้องเกี่ยวข้องกับขนาดของหน่วยสังคมเป้าหมาย

3) การพัฒนาในความหมายเกี่ยวกับเทคโนโลยี การพัฒนามีลักษณะของการปฏิบัติที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิตและการแบ่งชนชั้นทางสังคม (Norowitz: 1966) ฉะนั้นการพัฒนาจึงครอบคลุมไม่เพียงแต่การปรับตัวในระบบสังคม แต่ยังครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งสังคมไปสู่รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งของรูปแบบอื่น บนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงนี้คือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีของระบบอุตสาหกรรม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมซึ่งเป็นผลตามมา (Jayamaman: 1973)

4) สมมติฐานของการพัฒนา

- การพัฒนาเป็นแนวความคิดเกี่ยวกับค่านิยม (a value concept) ขึ้นอยู่กับการประเมินคุณค่าของความเป็นมนุษย์ โดยที่มนุษย์แต่ละคนมีค่านิยมที่ไม่มีมาตรฐานเดียวกัน จึงต้องมีการเปรียบเทียบเมื่อเปรียบเทียบแล้วสิ่งที่ไม่ดีก็ต้องมีการปรับปรุง (improvement)

- การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม (a social structural change) เพื่อให้บรรลุถึงค่านิยมทางการพัฒนาดังกล่าว สังคมต้องเปลี่ยนโครงสร้างไปในทางที่ให้โอกาสในการทำงานเพื่อให้บรรลุผลตามค่านิยมทางการพัฒนามีความเป็นไปได้มากยิ่งขึ้น

- การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงการจัดสรรและการกระจายทรัพยากรของสังคม ลักษณะของโครงสร้างสังคมที่สำคัญต่อการพัฒนา คือ การจัดสรรทรัพยากร หรือระบบการกระจายทรัพยากรทางสังคม

- การพัฒนาขึ้นอยู่กับผู้นำทางการเมือง ปัจจัยสำคัญที่สามารถส่งเสริมหรือขัดขวางขบวนการพัฒนา คือ การเป็นผู้นำทางการเมือง (political leadership) เพราะมีอำนาจควบคุมพลังในสังคม และมีอำนาจในการตัดสินใจ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อความขัดแย้งทางสังคมที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาได้

สรุปได้ว่าแนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนา มีความหมายตามค่านิยมและกระบวนการและบรรลุถึงค่านิยมทางการพัฒนานั้น จำต้องเปลี่ยนแปลงสังคมที่สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงระบบการจัดสรรหรือการกระจายทรัพยากรทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งผลของการพัฒนาดังกล่าวจะก่อให้เกิดความขัดแย้งทางสังคม

2.2.3 แนวทางการพัฒนามี 4 แนวทาง คือ

- แนวทางการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ (economic development) (Sanders:1970)
มีจุดมุ่งหมายในการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ (economic growth) มักเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับ
ภาคเกษตร อุตสาหกรรม

- แนวทางการพัฒนาด้านสังคม (social development) (Sanders:1970)
เป้าหมายของการพัฒนาสังคมที่สำคัญคือ การรู้หนังสือของประชาชน และการให้สวัสดิการสังคม

- แนวทางการพัฒนาการปกครอง (administrative development)
โครงสร้างกระบวนการและระบบการปกครองหรือการบริหารประเทศจะต้องได้รับการปรับปรุง
เปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมและเอื้ออำนวยให้การพัฒนาและกลวิธีในการดำเนินการพัฒนามี
ประสิทธิภาพสูงสุด ตลอดจนบรรลุเป้าหมายรวดเร็วด้วย ผู้ทำงานในระบบการปกครองจะต้อง
แปรเปลี่ยนทัศนคติในการทำงานของตนให้สอดคล้องอีกด้วยให้เป็นระบบการปกครองที่ดี (good
governance) คือปกครองด้วยกฎหมาย เคารพกติกา รับผิดชอบต่อสาธารณชน ประชาชนมีส่วนร่วม
ในการทำงานมีจริยธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้

- แนวทางการพัฒนาทางการเมือง (political development) การเป็น
พลเมืองดี เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม จะต้องมียึดมั่นกับรับผิดชอบ ต่อความอยู่รอดของบ้านเมือง
ด้วย คือ จะต้องมีบทบาทและมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการสร้างชาติ สร้างอุดมการณ์ชาติตลอด
จนการปกครองและพัฒนาประเทศ

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง และการเมือง ต้องพึ่งพาอาศัย
กัน เพื่อยุทธยาที่จะเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ของมนุษย์ เป้าหมายที่แท้จริงของการพัฒนา คือ การ
พัฒนามนุษย์ การเห็นความสำคัญของมนุษย์มากกว่าผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง

2.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

ทฤษฎีพัฒนา Kenny: 1994 (อ้างในนิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ และศิริณา จิตต์จรัส
2545: 12-14)

1. ทฤษฎี Social Darwinism เชื่อว่าความสามารถทางพฤติกรรมด้านศีลธรรม
การใช้เหตุผลในการตัดสินใจ และการประสบความสำเร็จในสังคม นั้นไม่เท่าเทียมกันระหว่าง
กลุ่มคนหรือเชื้อชาติต่าง ๆ และเชื่อว่าผู้เข้มแข็งในสังคมเท่านั้นที่อยู่รอด

2. ทฤษฎี Functionalism มองว่าสังคมประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่มีสหสัมพันธ์
ต่อกันเช่นสถาบันต่าง ๆ ของครอบครัวและศาสนาซึ่งเมื่อนำมารวมกัน จะทำให้เกิดภาพรวมที่
สมบูรณ์ ดังนั้น สังคมที่ดีคือ สังคมที่วางรากฐานบนค่านิยมที่เป็นเอกฉันท์ (value consensus)

เป็นความมั่นคง (stability) และการทำตามกันมา (conformity) หากต้องการให้สังคมคงอยู่ ประชาชนต้องได้รับการเตรียมให้แสดงบทบาทตามที่กำหนด

3. ทฤษฎี Liberalism เน้นคุณค่าของสังคมที่เปิดมีการแข่งขัน และมีความเป็นธรรมซึ่งสร้างแรงบันดาลใจไปสู่การมีสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลอย่างเต็มที่

4. ทฤษฎี Social interactionism สะท้อนให้เห็นถึงวิธีที่ความเป็นจริงถูกสร้างขึ้นมาในทุก ๆ วันเมื่อเรารับข่าวสารที่แลกเปลี่ยนกันดังที่เป็นภาษาพูดและไม่เป็น (verbal and non verbal) เราได้พัฒนาอัตลักษณ์ของเราขึ้นมา เราสื่อสารกับบุคคลต่าง ๆ หลายทาง ซึ่งเป็นการเสริมสร้างอัตลักษณ์นี้

5. ทฤษฎี Feminism พุ่งความสนใจไปที่ฐานะที่เป็นรองของสตรีในสังคม โดยวิเคราะห์และอธิบายถึงธรรมชาติและจุดกำเนิดของความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายหญิง การเอารัดเอาเปรียบและการกดขี่ (gender based inequalities, exploitation and oppression) วิธีที่ใช้วิเคราะห์และตอบสนองต่อประเด็นทางเพศนั้นขึ้นอยู่กับจุดยืนที่แต่ละคนเลือก

มี 2 แนวคิดในทฤษฎี Feminism คือ gender และ patriarchy

gender เป็นบทบัญญัติทางสังคมว่าด้วยสถานการณืค่านิยม ทศนคติ และมโนภาพสำหรับบทบาทของเพศชายและเพศหญิง ซึ่งเป็นตัวกำหนดให้เรารู้สึก กระทำและสัมพันธ์ต่อกันในฐานะชายและหญิงเป็นหลักการพื้นฐานในสังคม ที่กำหนดขอบเขตว่าพฤติกรรมอะไรที่ได้รับของเพศชายและเพศหญิง

patriarchy หมายถึงโครงสร้างค่านิยม และความสัมพันธ์ที่ผลิตซ้ำและเสริมแรงอำนาจของเพศชาย ซึ่งถูกเข้าใจว่าเป็นรากฐานของความต่ำต้อย และถูกกดขี่ทางเพศของเพศหญิงในทุกด้านของความเป็นอยู่ของเรา

6. ทฤษฎี Social movement ทฤษฎีนี้เชื่อว่าสังคมแต่ละยุคถูกกำหนดโดยความสามารถที่เพิ่มมากขึ้นในการทำและซ้ำตนเอง (to make and remake themselves) การทำตนเอง (self - making) แสดงออกมาในรูปความเคลื่อนไหวทางสังคมซึ่งกลายมาเป็นส่วนสำคัญในชีวิตของเรา

7. ทฤษฎี Modernism เกิดจากความคิดที่ว่ามนุษย์เราสามารถทำงานอย่างสร้างสรรค์ แลหาเหตุผลในการควบคุมชะตากรรมของตนเองและสร้างจริยธรรมสากลขึ้น ซึ่งเป็นการสัญญาว่าจะสร้างโลกที่มีรากฐาน บนความคิดที่เป็นเหตุผลและเป็นวิทยาศาสตร์ ปราศจากความขาดแคลนและไร้เหตุผล อย่างไรก็ตามนักทฤษฎีสังคมปัจจุบันได้ชี้ให้เห็นด้านมืดของมัน ความเหนือกว่าของการกระทำที่มีเหตุผล และได้ผลนั้นนำไปสู่รูปแบบใหม่ของการครอบงำและกระบวนการทำลายความเป็นมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม

8. ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (structural – functional theory) เดอร์คไคม์ (อ้างใน ยุวัฒน์ วุฒิเมธี 2536: 17-18) กล่าวว่า สังคมเป็นระบบที่มีโครงสร้างประกอบกันขึ้นมา ภายในโครงสร้างของสังคมนั้นมีส่วนต่าง ๆ มีหน้าที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกันและผสมผสานกันอย่างซับซ้อนมีเอกลักษณ์และความเป็นตัวเอง ในขณะเดียวกันก็ปฏิบัติหน้าที่หรือส่วนที่จะดำรงรักษาเพื่อความเข้มแข็งและเสถียรภาพของส่วนรวม

9. ทฤษฎีทางเศรษฐกิจ (economic theory) Gunnar Myrdal (อ้างใน ยุวัฒน์ วุฒิเมธี 2536 : 18-19) กล่าวว่า ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนา สังคมที่ขาดวินัยการพัฒนายจะไม่ประสบผลสำเร็จ

10. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ

การสร้างผู้นำจะช่วยให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยของการรวมกลุ่มคนมุ่งใจคนไปยังเป้าหมาย โดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดีเรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (positive leader) ผู้นำพลวัต (dynamic leader) คือเคลื่อนไหวทำงานอยู่เสมอ และผู้นำไม่ดี คือ ไม่มีผลงานสร้างสรรค์ที่เรียกว่า ผู้นำนิเสธ (negative leader) (เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ 2544: 304)

ดิน ปรัชญพฤทธิ (2528 :642 อ้างใน กรณิศ เชื้อศิริถาวร 2545: 19) แบ่ง ทฤษฎีการสร้างผู้นำออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. ทฤษฎีความเป็นผู้แทน ทฤษฎีนี้ ถือว่าการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง และ/หรือ ถอดถอนผู้นำเป็นเครื่องหมายของการที่จะให้หลักประกันกับการบริหารงานที่เน้นเฉพาะการวางโครงสร้างสถาบันเพื่อเป็นเครื่องมือในการให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมเท่านั้น

2. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมมีวัตถุประสงค์ไม่เฉพาะแต่การเข้าพิจารณาเลือกตั้งหรือถอดถอนผู้นำเท่านั้น แต่รวมไปถึงการเข้าร่วมในทุกขั้นตอนของการวางนโยบาย นอกจากนี้ยังมองการมีส่วนร่วมเป็นการให้การศึกษา และพัฒนาการกระทำทางการเมือง และสังคมที่มีความรับผิดชอบ คือ การไม่ยอมให้มีส่วนร่วม นับว่าเป็นการคุกคามต่อเสรีภาพของผู้ตาม

สรุปได้ว่าทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาดังกล่าวเป็นทฤษฎีทางสังคม ที่พูดถึงโครงสร้าง บทบาทหน้าที่ความสัมพันธ์ของคนในสังคมที่มีเอกลักษณ์หรือมีความซับซ้อน มีความคิดสร้างสรรค์คุณธรรมจริยธรรม และบทบาทหน้าที่ของเพศหญิงและเพศชายที่มีผลต่อสังคมโดยรวมและการพัฒนาต่าง ๆ จะมีการหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุ ตามปัจจัย ตามสถานการณ์ นั้น และตามยุคสมัยไม่มีข้อจำกัดและการหยุดนิ่ง

11. ทฤษฎีการมีส่วนร่วม (active participatory theory) Lewin: 1947 (อ้างใน รุจ ศิริสัญลักษณ์ 2545: 25-26) โดยการศึกษาเกี่ยวกับการให้บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วยตนเองแล้วมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม สามารถที่จะทำให้เกิดขึ้นได้โดยการจัดสถานการณ์ให้บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมภายในกิจกรรมของกลุ่ม

11.1. ทฤษฎีการกระทำทางสังคม (theory of social action)

Parson (1951: 279 อ้างในเบญจมาศ อยู่ประเสริฐ 2544: 302) ได้สร้างทฤษฎีทางสังคมโดยอธิบายการกระทำของมนุษย์ว่าการกระทำใด ๆ จะขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของแต่ละคน ระบบสังคม และวัฒนธรรมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ ซึ่งจะเป็นตัวกำหนด ความคิด ความเชื่อ ความสนใจ และค่านิยมของบุคคล ในขณะเดียวกัน Reeder (1971) ได้รวบรวมกลุ่มของปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำของมนุษย์ทั่วไปเป็นทฤษฎี ซึ่ง Reeder ชี้ให้เห็นว่าเหตุผลในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดของบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการที่เรียกว่า ความเชื่อ หรือความไม่เชื่อ การกระทำของมนุษย์ในเรื่องใดก็ตามขึ้นอยู่กับเป้าหมาย ความเชื่อที่สืบทอดกันมา ค่านิยม มาตรฐาน นิสัย ขนบธรรมเนียมประเพณี ความคาดหวัง ความผูกพัน แรงเสริม โอกาส ความสามารถ และการสนับสนุน

11.2 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

Oakley and Marsden, 1987: 18-19 (อ้างใน พิศมัย ศรีวิชา 2543: 6) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแบบล่างสู่บน (bottom up) เป็นการให้การศึกษา และสร้างองค์ความรู้พื้นฐานให้กับกลุ่มต่างๆ ที่อยู่ภายในชนบทซึ่งต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน

Bagnall, 1989: 23-28 (อ้างใน พิศมัย ศรีวิชา 2543: 11) ได้กล่าวถึงวิธีการมีส่วนร่วมไว้ 3 แบบ คือ

1. การปรากฏตัว (presence) หมายถึง การเข้าร่วมในโครงการที่องค์กร สถาบัน หรือหน่วยงานจัดให้ การมีส่วนร่วมจึงมีความหมายเพียงการปรากฏตัวหรือเข้าร่วมในโครงการนั้นๆ ซึ่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับแรงจูงใจและองค์ประกอบทางสังคมอื่นๆ

2. การเกี่ยวข้อง (involvement) หมายถึง การมีส่วนร่วมในโครงการอย่างเข้าข้างแข็งของผู้เข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการที่เหมาะสมกับตน และการนำไปใช้โดยเน้นที่ตัวผู้เข้าร่วมไม่เน้นสถาบัน องค์กร

3. การควบคุม (control) หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มผู้เข้าร่วมเป็นผู้กำหนดหรือควบคุมกระบวนการศึกษา เช่น ควบคุมองค์ประกอบ (เนื้อหา เป้าหมาย ผลที่ต้องการ) และควบคุมกระบวนการเรียนรู้

11.3 พฤติกรรมการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นการแสดงพฤติกรรมที่ปรากฏให้เห็น หรือกลุ่มของพฤติกรรมที่สามารถสังเกตเห็นได้และที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการพัฒนา ซึ่งได้แบ่งพฤติกรรมการมีส่วนร่วมไว้ 6 ประเด็นดังนี้ (Dusseldrop 1981: 34 อ้างใน เบญจมาศ บุญประเสริฐ 2544: 297)

1. การรวมกลุ่มและเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม
2. การเข้าร่วมให้ความคิดเห็นต่อกลุ่ม
3. การเข้าไปร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ขององค์กร เช่น อำนาจการประชุม นำคนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกให้เข้าร่วม นำการสนทนา ช่วยรณรงค์
4. ทำในสิ่งที่สามารถทำได้ เช่น ให้เงินทุน สนับสนุนแรงงานและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ช่วยออกความคิดเห็นด้านต่าง ๆ
5. การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ โดยออกความเห็นหรือออกเสียงในเรื่องต่าง ๆ เช่น ช่วยกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกลุ่ม กำหนดแนวทางการดำเนินการเพื่อไปถึงเป้าหมาย จัดสรรทรัพยากรที่ขาดแคลนเลือกสรรบุคคลที่เป็นตัวแทนกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่ม และประเมินประสิทธิภาพการนำโครงการไปสู่การปฏิบัติ

6. มีส่วนได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินงานกลุ่ม

สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนองค์กรหรือกลุ่มต่าง ๆ มีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นและครอบครัวของประชาชน ในการมีส่วนร่วมควรให้ประชาชนได้เข้ามาร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรมกลุ่มหรือองค์กร เพื่อให้สมาชิกได้ตระหนักว่าเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรนั้นจะต้องมีหน้าที่ มีความรับผิดชอบที่ต้องปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ กติกาขององค์กรและร่วมรับผลประโยชน์จากการเป็นสมาชิกกลุ่ม องค์กรนั้น อย่างเสมอภาคและทัดเทียมกัน

3. ความหมาย แนวคิดการรวมกลุ่ม และกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

3.1. ความหมายของการรวมกลุ่ม

มนุษย์เมื่ออยู่ร่วมกันในสังคมย่อมต้องมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องอยู่กันเป็นกลุ่ม หมายความว่า บุคคลใดจะอยู่คนเดียวโดยไม่ติดต่อกับใครย่อมเป็นไปไม่ได้หรือเป็นไปได้นยาก และการรวมกลุ่มของมนุษย์นี้ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างเป็นตัวผลักดันให้มารวมกลุ่มกัน เช่น พื้นที่อยู่ใกล้เคียงกัน ภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยให้ทำกิจกรรมร่วมกัน วัฒนธรรม ความเชื่อประเพณีบางอย่างสนับสนุนให้ผู้คนมารวมกัน หรือความสนใจหรือ

อาชีพบางอย่างทำให้ผู้คนหรือสมาชิกที่มีความสนใจหรืออาชีพเดียวกันมาพบปะหรือร่วมกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกัน ดังที่ พิงพิศ จักรปิง (อ้างใน อภิวัฒน์ อะภิวงษา 2546: 7) ได้กล่าวถึงการรวมกลุ่มของมนุษย์ไว้ว่าการรวมกลุ่มจะเกิดขึ้นมาได้ต้องประกอบด้วยสมาชิกตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไปมารวมตัวกัน แล้วมีการแสดงพฤติกรรมโต้ตอบกัน หรือมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างใดอย่างหนึ่ง และยอมรับระเบียบแบบแผนร่วมกัน

3.2. แนวคิดการรวมกลุ่ม

3.2.1 การชี้วัดความเข้มแข็งของกลุ่ม สามารถจะพิจารณาจากกรอบตัวชี้วัดได้ ดังนี้ คือ .

- 1) วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม อาจวัดจากระดับขั้นของการพัฒนากลุ่มว่ามีลักษณะเป็นกลุ่มสนใจหมายถึง มีการรวมตัวพูดคุยถกเถียงถึงปัญหา กลุ่มศึกษาเรียนรู้หมายถึงมีความพยายามในการแสวงหาความรู้ทั้งโดยการศึกษาดูงาน หรือแลกเปลี่ยนกับผู้รู้ทั้งในและนอกชุมชนเพื่อแก้ปัญหา และกลุ่มกิจกรรมหมายถึง มีการลงมือทำกิจกรรมร่วมกัน
- 2) กฎกติกา กลุ่มที่จะมีความเข้มแข็ง ได้จะมีการกำหนด กฎกติกา ระเบียบเพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่มหรือองค์กร
- 3) มีการออกกฎระเบียบและกติกา เพื่อใช้บังคับกับสมาชิกกลุ่ม สมาชิกควรมีส่วนร่วมในการออกกฎระเบียบและกติกา และสมาชิกควรปฏิบัติตามกฎระเบียบและกติกาด้วย
- 4) สมาชิก กลุ่มที่จะเข้มแข็งได้ ต้องคำนึงถึงสมาชิกทั้งในด้านจำนวน และคุณภาพในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ซึ่งสะท้อนถึงความเอาใจใส่ ความพร้อมเพรียงในการทำกิจกรรมร่วมกันและความรู้จักหน้าที่และทำหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ การวัดในเรื่องนี้อาจวัดจากจำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรม ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ระดับพูดคุยถึงปัญหา ระดับเสนอความคิด ระดับลงมือปฏิบัติ
- 5) กรรมการกลุ่ม กรรมการกลุ่มถือเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งในการช่วยให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง ดังนั้นตัวชี้วัดในเรื่องกรรมการกลุ่มที่สำคัญ เช่น ความรู้ความสามารถของกรรมการ ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบในการประชุม การติดตามงานและประเมินผลงาน เป็นต้น
- 6) กิจกรรม การดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ที่กลุ่มทำขึ้น เป็นตัวชี้วัดอย่างหนึ่งถึงความเข้มแข็ง เช่นกิจกรรมด้านการพัฒนาอาชีพของสมาชิก กิจกรรมด้านพัฒนาสังคม กิจกรรมด้านการรับความรู้จากเจ้าหน้าที่ และกิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรสาธารณะของชุมชน

7) กองทุนของกลุ่ม ความสามารถในการระดมทุนภายในของตน ในชุมชน นับเป็นเครื่องมือสะท้อนถึงศักยภาพและความเข้มแข็งของกลุ่มได้เป็นอย่างดี ซึ่งตัวชี้วัดในประเด็นนี้ได้แก่ ขนาดของกองทุนที่ระดมจากสมาชิก ประเภทของกองทุน เช่น กองทุน ธนาคารข้าว ธนาคารวัว กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น ความสม่ำเสมอในการออม/ฝาก เข้ากองทุนสมาชิก อัตราการเจริญเติบโตของกองทุน เป็นต้น (ลีลากรณ์, 2539 : 250-253)

พนม ลิ้มอารีย์ (อ้างใน นัยรัตน์ เหลี่ยมวานิช , 2547: 21-22) อธิบายการรวมกลุ่มไว้สรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่มารวมกัน และทำงานร่วมกันโดยมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน และมีการแสดงออกในลักษณะปะทะสังสรรค์กัน

2. กลุ่มทุกกลุ่มมีกำเนิดขึ้นเนื่องจากสมาชิกเหล่านั้นมีความผูกพันกันทางจิตใจหรือทางโครงสร้างเพื่อให้เข้ารวมกัน เพราะเหตุว่าแต่ละคนต้องการได้รับความพอใจจากกันและกันหรืออาจจะมีผลประโยชน์บางอย่างร่วมกัน

3. กลุ่มทุกกลุ่มย่อมจะต้องประสบกับความขัดแย้งในหมู่สมาชิกด้วยกันไม่มากก็น้อยซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้เสมอ ดังนั้นภายในกลุ่มจึงต้องมีการควบคุมกันด้วยผู้นำหรือกฎกติกาเพื่อเป็นการรักษาไว้ซึ่งคุณภาพและความสงบสุขของกลุ่ม

4. กลุ่มทุกกลุ่มย่อมมีโครงสร้าง 2 ลักษณะด้วยกัน คือ

4.1 โครงสร้างของกลุ่มในลักษณะที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกัน

4.2 โครงสร้างของกลุ่มในลักษณะของการแบ่งหน้าที่การงานกันทำ โดยสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มจะมีบทบาท (Role) และหน้าที่ (Function) แตกต่างกันไปตามความถนัด ความสนใจหรือการได้รับมอบหมายงาน

5. กลุ่มทุกกลุ่มจะต้องมีระบบทางสังคม (Social System)

6. กลุ่มทุกกลุ่มจะต้องมีการตัดสินใจ หรือชี้ขาดเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ เมื่อเกิดเป็นปัญหาเกิดขึ้นมาภายในกลุ่ม

7. กลุ่มทุกกลุ่มจะต้องมีขวัญหรือกำลังใจดี (Moral) ซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะผู้นำกลุ่มจะต้องมีทักษะในการสร้างขวัญกำลังใจแก่สมาชิกอยู่เสมอ รวมทั้งสมาชิกแต่ละคนก็ต้องสร้างขวัญกำลังใจซึ่งกันและกันอยู่เสมอเช่นกัน

8. กลุ่มทุกกลุ่มย่อมต้องสร้างขนบธรรมเนียมประเพณี (Culture) ของกลุ่มขึ้น เพื่อแสดงออกถึงเอกลักษณ์ และเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความเป็นอันเดียวกันของกลุ่ม

สรุปได้ว่า การที่มนุษย์มารวมกลุ่มกันนั้นก็ด้วยสาเหตุหรือวัตถุประสงค์บางอย่างร่วมกัน และในสังคมมนุษย์นั้นก็มักมีการรวมกลุ่มของคนที่มีอาชีพเดียวกัน มีความเป็นอยู่ใกล้เคียง และคล้ายคลึงกัน หากเป็นสังคมเมืองก็จะมีกรรวมกลุ่ม แบบสังคมคนเมือง ในชุมชนของท้องถิ่นไทยก็จะมีกลุ่มอาชีพท้องถิ่นขึ้น เช่นมีกลุ่มทอผ้าที่มักเป็นกลุ่มแม่บ้าน หรือผู้หญิงในชุมชนที่เกิดขึ้นทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางเช่นเดียวกันกลุ่มอาชีพอื่น ๆ (บุญถิ่น อินดาฤทธิ์, เพ็ชร ฐปะวิเชตร์ และกาญจนา เกียรติมนิรัตน์, 2549)

3.3. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

3.3.1 การจัดตั้งและดำเนินงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรถือเป็นหนึ่งในองค์กรเกษตรกร ภายใต้การดูแลส่งเสริมสนับสนุนของกรมส่งเสริมการเกษตรตั้งแต่ปี 2518 เป็นกลุ่มที่มีศักยภาพในการดำเนินกิจกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ไปจนถึงวิสาหกิจชุมชน เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของครอบครัวมากที่สุด มีผลงานค่อนข้างเด่นที่มีความยั่งยืนมาโดยตลอด กรมส่งเสริมการเกษตรมีนโยบายและเจตนารมณ์ที่แน่วแน่ในการส่งเสริมบทบาทแม่บ้านเกษตรกรตามภารกิจที่ทำอยู่ โดยสนับสนุนการรวมตัวกันเป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร เพื่อรับวิชาการความรู้ด้านการเกษตรและเทคนิคเกษตรนำไปปฏิบัติในครอบครัว และพัฒนาตนเองให้มีความมั่นคงในอาชีพ มีรายได้ และความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้นสามารถพึ่งพาตนเองได้

1) หลักการของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

- (1) เป็นองค์กรของเกษตรกรเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- (2) เป็นแหล่งความรู้เพื่อพัฒนาสมาชิกให้สามารถพึ่งตนเองและพึ่งพา
กันเอง
- (3) ดำเนินการในรูปของคณะกรรมการเน้นการทำงานเป็นทีม
- (4) มีการกำหนดระเบียบกติกาในการดำเนินงานตามระบอบ
ประชาธิปไตย โดยสมาชิกเพื่อสมาชิก
- (5) สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจแก้ไขปัญหาและ
ร่วมรับผลประโยชน์

2) วัตถุประสงค์ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

- (1) เป็นแหล่งรับและถ่ายทอดวิชาความรู้ด้านการเกษตรและเทคนิคเกษตร
ให้แก่สมาชิก
- (2) ดำเนินกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจพอเพียง ไปจนถึงวิสาหกิจชุมชน

(3) ช่วยเหลือสมาชิกให้สามารถพึ่งตนเองได้ และเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม

(4) เสริมสร้างความมั่นคงในอาชีพให้สมาชิกมีรายได้ และปรับปรุงความเป็นอยู่ของครอบครัวให้ดีขึ้น

3) ประโยชน์ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

(1) ช่วยให้แม่บ้านเกษตรกรเรียนรู้จากกันและกัน และได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่ในการจัดการงานบ้านและงานอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ

(2) ช่วยการตัดสินใจของแม่บ้านเกษตรกร สามารถวางแผนงานกิจกรรมได้ผลดีกว่าเดิม

(3) ช่วยให้แม่บ้านเกษตรกรได้พัฒนาเต็มศักยภาพ สามารถเข้าถึงบริการของรัฐและเข้าร่วมในงานพัฒนาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

(4) ช่วยเหลือกันในการแก้ไขปัญหา และปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกโดยอาศัยพลังกลุ่ม

(5) ได้รับความเชื่อถือจากองค์กรอื่นทั้งภาครัฐและเอกชนในฐานะองค์กรตัวแทนของแม่บ้านเกษตรกรมากกว่าโดยลำพัง

3.3.2 การจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

แม่บ้านเกษตรกรที่สนใจ และต้องการรวมตัวกันเป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในพื้นที่หมู่บ้านตำบล สามารถดำเนินการได้ดังนี้

(1) ปรีกษาเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรหรือเคหกิจเกษตร ขอรับความรู้แนวทางการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

(2) หาโอกาสพูดคุยกันเองถึงปัญหาและความสนใจที่แต่ละคนมีร่วมกันอยู่

(3) ประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจและแรงจูงใจให้เข้าร่วมกลุ่มกันโดยสมัครใจ

(4) นัดประชุมผู้ที่มีปัญหาและความสนใจร่วมกัน เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหานั้น ๆ โดยทุกคนมีส่วนร่วมคิด ร่วมดำเนินการ

(5) ร่วมกันคัดเลือกผู้นำกลุ่ม 1-3 คน ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าในการแก้ไขปัญหาและติดต่อประสานงานระหว่างแม่บ้านเกษตรกรด้วยกัน และกับหน่วยราชการและภาคเอกชน

(6) ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการทำงานของกลุ่ม และระดมทรัพยากรที่มีอยู่นำมาใช้ประโยชน์

(7) ผู้นำกลุ่มแจกใบสมัคร แนะนำการกรอกใบสมัคร กำหนดส่งคืนพร้อมนัดวันประชุมเพื่อการจัดตั้งกลุ่มต่อไป

1) ขั้นตอนและวิธีการจัดตั้ง

(1) ผู้นำกลุ่มรวบรวมใบสมัครจากผู้สนใจ และเรียกผู้สมัครประชุมเพื่อการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร จำนวนไม่น้อยกว่า 10 คน

(2) เจ้าหน้าที่ชี้แจงบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร เพื่อให้ผู้เข้าประชุมเข้าใจและเป็นข้อพิจารณาตัดสินใจเลือกผู้มีความสามารถ มาเป็นคณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรจำนวน 5 คน เพื่อบริหารกลุ่ม

(3) การตั้งชื่อกลุ่ม ให้เริ่มต้นด้วยคำว่า “กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร” แล้วตามด้วยชื่อหมู่บ้านหรือตามมติที่ประชุม เช่น กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร” แล้วตามด้วยชื่อ

(4) คณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กรอกข้อมูลสมาชิกในแบบขอจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และขอขึ้นทะเบียนกับศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล และขอขึ้นทะเบียนกับศูนย์บริการและถ่ายทอดจากสำนักงานเกษตรอำเภอ

(5) การรับรองการจัดตั้งกลุ่ม โดยให้นายอำเภอและเกษตรอำเภอลงนามในหนังสือรับรอง

(6) การรายงานการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ให้อำเภอรวบรวมส่งจังหวัด รายงานกรมส่งเสริมการเกษตร ตามระบบการจดทะเบียนและบันทึกข้อมูลสถาบันเกษตรกรของศูนย์สารสนเทศ ภายในวันที่ 31 ธันวาคม ของทุกปี

2) คณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

(1) ประกอบด้วย 5 ตำแหน่งได้แก่ ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก ประชาสัมพันธ์

(2) มาจากการเลือกตั้งโดยสมาชิกในกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรนั้นๆ

(3) มีความตั้งใจจริงที่จะทำงานเพื่อส่วนรวม เสียสละ ซื่อสัตย์สุจริต

(4) รู้และเข้าใจบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจน

(5) อยู่ในวาระปฏิบัติหน้าที่ 2 ปี แต่ไม่เกินสามวาระติดต่อกันสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

3) บทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการ

(1) กระจายข้อมูลข่าวสารไปสู่สมาชิกและให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม

(2) เป็นแกนนำกำหนดแผนงานโครงการของกลุ่ม ในการพัฒนาและแก้ไข
ปัญหาของสมาชิก

(3) เป็นผู้แทนของกลุ่มในการนำเสนอปัญหาความต้องการของสมาชิก และ
ประสานกับภาคราชการและเอกชน ให้เข้ามาสนับสนุนการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

(4) สนับสนุนการจัดตั้งกองทุนและเพิ่มเงินทุนเพื่อพัฒนากิจกรรมของกลุ่ม
ตลอดจนส่งเสริมด้านการตลาด

(5) เสริมสร้างความร่วมมือและความเข้าใจอันดีระหว่างสมาชิกด้วยกัน กับ
หน่วยราชการและบุคคลภายนอก

(6) ดำเนินการตามนโยบายของกรมส่งเสริมการเกษตรและมติที่ประชุมกลุ่ม

(7) ดำเนินการให้มีข้อตกลงของกลุ่มและส่งเสริมให้สมาชิกปฏิบัติตาม

4) ประธาน ทำหน้าที่ดังนี้

(1) เป็นประธานในการประชุม

(2) กำหนดเรื่อง หรือวาระการประชุมและแผนการประชุมเพื่อให้ได้มติกลุ่มใน
การทำงานที่ดีที่สุด

(3) วางแผนแนวทางและนโยบายของกลุ่ม

(4) ช่วยชี้แนะวิธีการให้กลุ่มทำโครงการขอการสนับสนุนจากแหล่ง
งบประมาณต่างๆ

(5) ปฏิบัติตามมติที่ประชุม

5) รองประธาน ทำหน้าที่ดังนี้

(1) ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานเมื่อประธานไม่อยู่

(2) ร่วมปฏิบัติงานกับประธานอย่างใกล้ชิด

(3) จัดทำบัญชีครุภัณฑ์ทรัพย์สินของกลุ่ม และควบคุมการนำไปใช้ให้เกิด
ประโยชน์ แก่กลุ่มและสมาชิก

(4) ปฏิบัติงานอื่นใดที่ประธานและที่ประชุมมอบหมาย

6) เลขานุการ ทำหน้าที่ดังนี้

(1) จัดทำเอกสารและรายงานการประชุม

(2) จัดทำทะเบียน และสถานะของสมาชิกทุกคน

(3) ติดต่อประสานงานกับหน่วยงาน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง

(4) ปฏิบัติงานอื่นใดที่ประธาน และที่ประชุมมอบหมาย

7) เพรอญิก ทำหน้าที่ดังนี้

- (1) ควบคุมและแสดงรายการการเงิน และบัญชีรับจ่ายของกลุ่ม
- (2) ให้คำแนะนำแก่สมาชิกในการจัดบันทึกและจัดทำบัญชี
- (3) ปฏิบัติงานอื่นใดที่ประธานและที่ประชุมมอบหมาย

8) ประชาสัมพันธ์ ทำหน้าที่ดังนี้

- (1) กระจายข่าวสาร ความรู้ไปสู่สมาชิก
- (2) ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ผลงานของกลุ่ม
- (3) ประสานงานและนัดหมายสมาชิกร่วมทำกิจกรรมกลุ่ม
- (4) ปฏิบัติงานอื่นใดที่ประธาน และที่ประชุมมอบหมาย

9) สมาชิก

- (1) เป็นสตรีในภาคเกษตร อายุ 20 ปีขึ้นไปหรือแต่งงานแล้ว
- (2) มีความสมัครใจที่จะทำงานร่วมกันในการพัฒนาและแก้ไขปัญหา
- (3) มีศรัทธา และเชื่อมั่นในพลังกลุ่ม

3.3.3 บทบาทและหน้าที่ของสมาชิก

- (1) เข้าร่วมประชุมกลุ่มและแสดงความคิดเห็น
- (2) ร่วมกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ที่กลุ่มยกขึ้นมา
- (3) ให้ข้อมูลข่าวสารหรือหาข้อมูลให้กลุ่ม
- (4) ให้ความช่วยเหลือนำความรู้ที่ได้ไปปรับปรุงงานครอบครัวและอาชีพ

รวมถึงเผยแพร่แก่ผู้อื่น

- (5) กระตุ้นให้ผู้นำกลุ่มและเพื่อนสมาชิกปฏิบัติงานต่างๆ ที่เกิดประโยชน์

แก่สมาชิกส่วนใหญ่

- (6) ให้ความร่วมมือและสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มอย่าง

ต่อเนื่องหรือขยายกิจกรรมให้กว้าง

- (7) แนะนำเพื่อนบ้านที่ไม่ได้เป็นสมาชิกให้เห็นคุณค่าความสำคัญของ

การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

- (8) ปฏิบัติตามมติและข้อบังคับของกลุ่ม และให้ความร่วมมือกับราชการ

ในโอกาสอันสมควร

- (9) ไม่กระทำเรื่องที่เสื่อมเสียแก่กลุ่มและสมาชิก

3.3.4 แนวทางการดำเนินงาน

- (1) จัดการประชุมกลุ่มเป็นประจำ เพื่อทราบปัญหาความต้องการของสมาชิก และสร้างความร่วมมือในการทำงาน
- (2) ให้มีแผนงานประจำปีและเป้าหมายของกลุ่มที่ชัดเจน โดยมติของสมาชิก
- (3) รับความรู้วิชาการจากเจ้าหน้าที่ และขอคำแนะนำในการกำหนดโครงการของกลุ่มให้สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกและสภาพท้องถิ่น
- (4) สนับสนุนการเรียนรู้ของสมาชิก และการมีส่วนร่วมทำงานกลุ่มในกิจกรรมต่างๆ
- (5) ให้มีกิจกรรมหลักที่สร้างรายได้แก่กลุ่ม และให้การสนับสนุนกิจกรรมตามความถนัดของสมาชิก
- (6) ให้มีกองทุนเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานกลุ่มอย่างต่อเนื่อง
- (7) ให้มีทะเบียนสมาชิก และระเบียบข้อตกลงของกลุ่มที่สมาชิกทุกคนรับทราบและถือปฏิบัติได้
- (8) ประสานและร่วมมือกับกลุ่มองค์กรอื่นๆ เพื่อทราบความเป็นไปของโครงการต่างๆ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน
- (9) ติดตาม ตรวจสอบ การดำเนินงานและประเมินผลเพื่อการปรับปรุงให้ดีขึ้น
- (10) ประชาสัมพันธ์ผลงานและการดำเนินงานกลุ่มให้แพร่หลาย

3.3.5 บทบาทของเจ้าหน้าที่

- (1) เป็นที่ปรึกษากลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ในการกำหนดโครงการของกลุ่ม การจัดทำแผนและดำเนินงานกลุ่ม
- (2) เป็นผู้ให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสารที่ช่วยพัฒนาความสามารถของแม่บ้านเกษตรกรในการคิด ตัดสินใจ วางแผนและปฏิบัติงานตามบทบาทได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม
- (3) เข้าร่วมประชุมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร เพื่อให้ข้อคิดเห็นหรือให้ความรู้เพิ่มเติม
- (4) เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในเขตพื้นที่รับผิดชอบ
- (5) เป็นผู้ประสานและเชื่อมโยงการสนับสนุนแก่กลุ่ม โดยเฉพาะกิจกรรมที่กลุ่มไม่สามารถดำเนินงานได้ด้วยตัวเอง
- (6) ติดตาม ประเมินผลและจัดระดับการพัฒนาของกลุ่มให้ชัดเจน
- (7) ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ผลงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

3.3.6 กิจกรรมกลุ่ม

กิจกรรมหรือโครงการของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรสามารถแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

1) **โครงการรวมของกลุ่ม** คือโครงการหรือกิจกรรมที่สมาชิกทั้งกลุ่มร่วมกันทำเป็นหัวใจการดำเนินงานของกลุ่มที่จะให้สมาชิกมีความสามัคคี ช่วยเหลือกันเรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกัน และแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

2) **โครงการส่วนบุคคลหรือกิจกรรมย่อย** คือกิจกรรมที่กลุ่มให้การสนับสนุนตามความถนัดของสมาชิกแต่ละคน หรือกลุ่มย่อย เพื่อให้สมาชิกมีความรู้ความชำนาญในวิชาเฉพาะอย่างจริงจึงมีความคิดริเริ่ม รู้คุณค่าของการใช้เวลาแรงงาน และทรัพยากรที่มีให้เกิดประโยชน์ในการหารายได้เพิ่ม ตัวอย่างเช่นงานตัดเย็บเสื้อผ้า การฝีมือศิลปะประดิษฐ์ ปลูกไม้ดอก ผักสวนครัว เป็นต้น

3.3.7 การประชุมกลุ่ม

หลักในการประชุม มีการเตรียมวาระการประชุม หรือหัวข้อการประชุมและเอกสารประกอบแจกล่วงหน้า กำหนดและจัดเตรียมสถานที่ให้พร้อม ควรเปิด-ปิด การประชุมให้ตรงเวลาตามที่กำหนด ผู้นำกลุ่มหรือประธานในที่ประชุมต้องเตรียมข้อมูล ควบคุมการอภิปรายและหลีกเลี่ยงการโต้เถียงทะเลาะวิวาท รวมทั้งการพูดแบบผูกขาดคนเดียว งดการพูดนอกเรื่องไม่เข้าประเด็น การประชุมเป็นสิ่งสำคัญในการทำงานเป็นทีม เพราะทุกคนจะได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นความต้องการ การประชุมมีประโยชน์หลายประการ คือ

- เป็นการระดมสมองและประสบการณ์ที่ดีของสมาชิกมาใช้ประโยชน์
- สมาชิกจะได้รับความรู้ รวมทั้งประสบการณ์เพื่อใช้ในการปฏิบัติงาน
- ทำให้เกิดความเข้าใจตรงกันในระหว่างผู้เข้าร่วมประชุม
- ทำให้เกิดความผูกพัน ความร่วมมือร่วมใจ ความพร้อมเพรียงและความ

สามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่มฯ นั้น คณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรจะต้องมีบทบาทหน้าที่และภารกิจ ดังต่อไปนี้ คือ

1. **การประชุมประจำปี** เป็นการประชุมที่คณะกรรมการฯ ร่วมกับสมาชิกเจ้าหน้าที่บุคคลที่ให้การสนับสนุนกิจการของกลุ่ม ได้รับทราบผลการดำเนินงานคณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร รวมทั้งสรุปผลงานและกิจกรรมของกลุ่มในรอบปีที่ผ่านมา เสนอผลงาน โครงสร้างและกิจกรรมต่างๆ ที่กลุ่มจะดำเนินการในปีต่อไปต่อไปที่ประชุม ภารกิจเหล่านี้เจ้าหน้าที่ต้องเป็นพี่เลี้ยงในการให้ข้อมูลรายละเอียดเพื่อจัดทำโครงการ

2. การประชุมประจำเดือน เป็นการประชุมที่คณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร จัดขึ้นเพื่อแจ้งข่าวสารบริการความรู้ต่างๆ แก่สมาชิก และผู้สนใจตามที่กลุ่มได้กำหนดแผนปฏิบัติงานประจำปีไว้ ตลอดจนการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในขณะทำโครงการและกิจกรรม

3.3.8 การดำเนินงานตามโครงการ

ในการดำเนินงานตามโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร มีรูปแบบ ดังนี้

1. โครงการรวมของกลุ่มคือ โครงการหรือกิจกรรมที่ได้กำหนดในแผนการดำเนินงานประจำปี โดยสมาชิกของกลุ่มทุกคนต้องมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ โครงการนี้จะมุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติและการรับความรู้ต่างๆ โดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ ทำให้สมาชิกเรียนรู้การทำงานร่วมกัน เกิดความรับผิดชอบ รู้จักเสียสละ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันสร้างความสามัคคีในกลุ่ม

2. โครงการรวมกลุ่มย่อย คือโครงการที่สมาชิก 5 ถึง 10 คน มีความสนใจเหมือนกันมีวัตถุประสงค์ร่วมกันจัดทำโครงการหรือกิจกรรมที่ตนเองถนัด เพื่อพัฒนา ทักษะความรู้ ความชำนาญ ตลอดจนร่วมลงทุน ร่วมแรง ในการที่จะดำเนินการตามโครงการ ให้เกิดรายได้เพิ่มแก่ครอบครัว

3. โครงการส่วนบุคคล สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ควรเลือกโครงการเกษตรหรือเคหกิจเกษตร ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ตนเองสนใจ มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับการประกอบอาชีพของครอบครัว ทั้งนี้เพื่อเป็นการฝึกปฏิบัติหรือทำให้เกิดรายได้แก่ครอบครัว

3.3.9 นโยบายของกรมส่งเสริมการเกษตร ในการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

กรมส่งเสริมการเกษตรมีนโยบายและยุทธศาสตร์ในการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกร คือ พัฒนาแม่บ้านเกษตรกรให้มีความรู้ ความสามารถในการประกอบอาชีพการเกษตร เคหกิจเกษตรและการอนามัยในครอบครัว เพื่อให้แม่บ้านเกษตรกรที่เป็นส่วนสำคัญในการนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่ครอบครัวเกษตรกร เป็นพลังสำคัญในการตัดสินใจและใช้แรงงานในการประกอบอาชีพการเกษตร การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของสมาชิกในครอบครัว

ดังนั้นเพื่อให้บรรลุนโยบายและยุทธศาสตร์ดังกล่าวจึงได้กำหนดมาตรการต่างๆ สำหรับการพัฒนาแม่บ้านเกษตรกรโดยสรุปได้ดังนี้ คือ

1) พัฒนาความรู้และบทบาทเจ้าหน้าที่เคหกิจเกษตรให้มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง

2) ฝึกอบรม และให้ความรู้ด้านการเกษตร และเคหกิจเกษตรแก่สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

- 3) สนับสนุนการประกอบอาชีพ เพื่อหารายได้เพิ่มหรือกิจกรรมที่สร้างเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวให้ดีขึ้น
- 4) สนับสนุนการทำงานเป็นหมู่คณะมีความรับผิดชอบต่อครอบครัวและชุมชน
- 5) สนับสนุนปัจจัยการผลิต แหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ เพื่อช่วยเหลือการประกอบอาชีพตามขีดความสามารถและความพร้อมของแม่บ้านเกษตรกร
- 6) เพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจในบทบาทและภารกิจ ในการบริหารงานเพื่อประโยชน์แก่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร
- 7) เพิ่มพูนความรู้และเสริมสร้างประสบการณ์ แก่ผู้นำกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร (สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ , 2537 : 10-18)

3.3.10 การจัดชั้นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

การวัดความก้าวหน้าในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร สามารถประเมินได้จากประเด็นการชี้วัดในด้านต่างๆ ที่กรมส่งเสริมการเกษตรได้กำหนดไว้ในคู่มือการจัดชั้นสถาบันเกษตรกรดังนี้ คือ

- 1) ชี้วัดการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ทั้งด้านความรู้และการดำเนินกิจกรรม ในด้าน การเกษตร การพัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัว การเพิ่มรายได้
- 2) ชี้วัดการบริหารงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในด้านความสามารถในการเพิ่มเติมประสิทธิภาพของสมาชิกในเรื่องของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผน และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อครอบครัวและชุมชน อีกส่วนหนึ่งคือ ชี้วัดความสามารถในการเน้นองค์ประกอบการดำเนินงานกับหน่วยงานต่างๆ ในการพัฒนาบทบาทในด้านต่างๆ ของกลุ่ม และการปรับปรุงกิจกรรมของกลุ่มให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มอย่างแท้จริง จากประเด็นการชี้วัดดังกล่าวสามารถแบ่งชั้นของแม่บ้านเกษตรกรออกเป็น 3 ระดับ คือ

(1) กลุ่มระดับชั้นที่ 1 (ดี) ได้แก่กลุ่มที่มีการดำเนินกิจกรรมการเกษตร การพัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัว และการเพิ่มรายได้ครบทุกด้าน กลุ่มที่มีความสามารถในการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของสมาชิก และความสามารถในการเป็นองค์การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาบทบาทของกลุ่มและปรับปรุงกิจกรรมให้สอดคล้องกับประเด็นปัญหาและความต้องการอย่างแท้จริง

(2) กลุ่มระดับชั้นที่ 2 (ปานกลาง) ได้แก่กลุ่มที่มีการดำเนินกิจกรรมเป็นบางกิจกรรมและขาดความต่อเนื่อง กลุ่มมีความสามารถในการบริการ จัดการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ

ของสมาชิกเพียงด้านเดียว โดยยังไม่สามารถเป็นองค์การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนากลุ่มและให้บริการแก่สมาชิกได้

(3) กลุ่มระดับขั้นที่ 3 (ต้องพัฒนา) ได้แก่กลุ่มที่ไม่ได้ดำเนินกิจกรรม หรือน้อยและขาดช่วงการดำเนินงานเป็นเวลานาน กลุ่มไม่มีความสามารถที่จะบริหาร จัดการภายใน รวมทั้งไม่สามารถที่จะประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนากลุ่มและให้บริการแก่สมาชิกได้

สรุปว่าการพัฒนาการเกษตร และเกษตรกรให้มีประสิทธิภาพสูงนั้นต้องพัฒนาครอบครัวเกษตรกรให้รู้จักปัจจัยในการดำรงชีวิตประจำวันให้ถูกต้องและเหมาะสมกับอาชีพ ให้สามารถแก้ไขปัญหาสถานะสังคมส่วนรวม อันจะเป็นผลให้เกิดการวางรากฐานทางเศรษฐกิจของชาติ ให้มั่นคง การส่งเสริมเคหกิจเกษตรในกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร จำเป็นต้องปรับให้เหมาะสมกับสถานะเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน เพื่อยกระดับ สภาพการผลิตและคุณภาพชีวิตของสมาชิก กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรให้ดียิ่งขึ้น (จุฑาพร ศรีวิวัฒน์ และจารุณี เหลือกำเนิด คู่มือการจัดตั้งและดำเนินงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร (กลุ่มงานพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร 2546: 1-12)

4. ความหมาย แนวคิด หลักการ และโครงการสายใยรักแห่งครอบครัวในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ได้ประทานพระกนิษฐาราคณะพระโอรสนานกว่า 7 เดือน โดยประทานพระกนิษฐาราชเพียงอย่างเดียวเป็นเวลาห้าเดือนครึ่ง และได้ทรงดูแลอภิบาลพระโอรสอย่างใกล้ชิด เมื่อทรงเห็นผลดีที่เกิดขึ้นกับพระโอรสอย่างชัดเจนจึงรับสั่งว่า น่าจะมีโครงการที่สนับสนุนให้แม่เลี้ยงลูกตั้งแต่แรกเกิดอย่างใกล้ชิดเพื่อสุขภาพและพัฒนาการที่ดีของลูก

ทั้งนี้ทรงมีพระปณิธานในการสร้างเสริมสถาบันครอบครัวและแก้ปัญหาเยาวชน โดยทรงเห็นว่าเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยาก จะต้องเริ่มแก้ไขที่สถาบันครอบครัวด้วยการให้ความอบอุ่นแก่เด็กตั้งแต่แม่เริ่มตั้งครรภ์จนกระทั่งคลอด “โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว” จึงกำเนิดขึ้นด้วยพระปณิธาน ดังกล่าว “ข้าพเจ้าขอกล่าวถึงปณิธานเกี่ยวกับ โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว ซึ่งในเบื้องต้นเกิดมาจากความต้องการของข้าพเจ้าที่อยากจะดูแลปัญหาเยาวชนที่ไม่มีอนาคต หรือพวกเร่ร่อนจรจัด ข้าพเจ้าตระหนักดีว่าปัญหาเหล่านี้แก้ไขได้ยาก คือต้องแก้ไขที่สถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นต้นเหตุ โดยการให้ความอบอุ่นแก่เด็กตั้งแต่แม่เริ่มตั้งครรภ์จนตลอด

และเด็กได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง ซึ่งความอบอุ่นของครอบครัวจะทำให้เด็กอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีสุขภาพจิตที่ดี อันเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะติดตัวเด็กไปในอนาคต” จากพระประณิธานดังกล่าวนี้ทำให้ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ฯ ทรงตั้งพระทัยแน่วแน่ในการปฏิบัติพระภารกิจอันเกี่ยวเนื่องกับการให้ความสำคัญต่อการเลี้ยงดูบุตร การสร้างความรักความผูกพันในครอบครัว ตลอดจนทรงส่งเสริมการพัฒนาเด็กและครอบครัว โดยที่ผ่านมาได้ทรงตั้งโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว ณ ศาลามิตรภิรมย์ วังสุโขทัย ทรงปฏิบัติพระภารกิจที่ศูนย์นมแม่ ศูนย์อนามัยที่ 10 จังหวัดเชียงใหม่ ที่โรงพยาบาลพระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรีและโรงพยาบาลวชิระ กรุงเทพมหานคร ฯลฯ

(<http://www.saiyairak.com/project/projectdetail.aspx 1/8/2551>)

4.1 ความหมาย “โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว” หมายถึง โครงการที่มุ่งเน้นการพัฒนาครอบครัว ให้มีความรัก ความอบอุ่น และมีความสุข โดยการให้ความรู้แก่ราษฎร ในเรื่องโภชนาการ การเลี้ยงดูบุตรด้วยนมแม่ การให้การศึกษาแก่เด็กในวัยอันควร การเสริมสร้างรายได้ของครอบครัว ตลอดจนการดูแลครอบครัวให้มีความสุขอย่างยั่งยืน

4.2 แนวคิดโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว

4.2.1 แนวคิดการดำเนินงานโครงการสายใยรักแห่งครอบครัวฯ มุ่งเน้นตั้งแต่การเตรียมสุขภาพอนามัยของผู้เป็นแม่ในระหว่างตั้งครรภ์ โดยแม่จำเป็นต้องได้รับอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ รวมทั้งปริมาณเพียงพอ เพื่อเสริมสร้างร่างกายให้กับทารก และเมื่อคลอดแล้วยังจำเป็นต้องเลี้ยงดูทารกให้มีการพัฒนาเจริญเติบโตทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความอบอุ่นในครอบครัว ซึ่งมีปัจจัยภายนอกมีผลกระทบโดยตรง และมีความสำคัญยิ่งต่อความพร้อมของหญิงมีครรภ์และให้นมบุตร ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเรื่องอาหารโภชนาการ การผลิตอาหารเพื่อบริโภคในครัวเรือน การมีรายได้เพื่อการยังชีพ ตลอดจนการสร้างสัมพันธภาพที่ดีภายในครอบครัว นอกจากนี้ยังมีสถานภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญอีกด้วย แนวคิดการสร้างครอบครัวให้มีความสุขและความอบอุ่น มีดังนี้

1) สถานภาพของครอบครัว ครอบครัวอบอุ่น ประกอบด้วย

- พ่อ แม่ ลูก อยู่ด้วยกัน มีสุขภาพแข็งแรง
- ลูกได้ดื่มนมแม่จนอายุ 6 เดือน
- ครอบครัวมีรายได้เพียงพอในการดำรงชีพ
- ไม่มีอบายมุข

2) อาหาร ถูกสุขลักษณะตามโภชนาการ

- มีความรู้เรื่องการบริโภคอาหารตามหลักโภชนาการ

- มีรายได้เพียงพอในการจัดหาอาหารรับประทาน

- ผลิตอาหารไว้รับประทานเอง

3) อยู่อาศัยภายในครัวเรือน มีการจัดพื้นที่ใช้สอยอย่างเป็นระเบียบ สะอาด มีอากาศถ่ายเทภายนอกครัวเรือน มีการดูแลรักษาและใช้พื้นที่อย่างเป็นประโยชน์ต่อครอบครัว สะอาด ปราศจากมลพิษต่าง ๆ

4) อาชีพ ครอบครัวมีรายได้เพียงพอในการดำรงชีพ มีความมั่นคงในชีวิต

- พ่อ แม่ มีอาชีพหลัก

- แม่บ้านมีรายได้เสริม

5) การศึกษา บุตรได้รับการศึกษาเพียงพอในการประกอบอาชีพ

(เอกสารเผยแพร่โครงการสายใยรักแห่งครอบครัวในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร กรมส่งเสริมการเกษตร 2550: 12)

4.3 หลักการ โครงการสายใยรักแห่งครอบครัวฯ

4.3.1 หลักการโครงการสายใยรักแห่งครอบครัวฯ

- 1) เน้นการพัฒนาครอบครัวของสมาชิกทั้ง พ่อ แม่ ลูก ไปพร้อมๆ กัน ภายใต้อัตลักษณ์แต่ละครอบครัวเน้นหลักเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งตนเอง
- 2) ส่วนท้องถิ่น และภาคีการพัฒนาอื่น ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาแบบองค์รวมโดยมีกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน
- 3) มีการติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปปรับปรุงพัฒนาแก้ไขได้ดียิ่งขึ้น

4.4 โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร

เป็นโครงการพระราชดำริของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ที่มีพระประสงค์ให้ประชาชนชาวไทยเสริมสร้างครอบครัวให้อบอุ่น เริ่มแรกจากสุขภาพแม่ลูก ความรักความผูกพันในครอบครัว ให้แม่มีเวลาเลี้ยงดูบุตร ให้แม่เลี้ยงบุตรด้วยนมแม่ ดังคำขวัญที่พระราชทานว่า “นมแม่คือหยดแรกของสายใยรักแห่งครอบครัว” (เอกสารเผยแพร่ “คู่มือโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร” สำนักพัฒนาเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร 2550)

การดำเนินงานของโครงการสายใยรักแห่งครอบครัวนี้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารทรงมอบหมายให้อยู่ภายใต้ พระราชดำริและพระราชประสงค์ใน พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาฯ ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าว จำเป็นต้องกำหนด

เป้าหมายหลัก ตามความจำเป็นของโครงการมีกรอบขอบเขตการดำเนินงาน ซึ่งก็จำเป็นที่จะต้องมีความหมายย่อยหรือเป้าหมายรองไว้ด้วย การทำงานนี้ต้องค่อยทำ ค่อยเป็น ค่อยไป ต้องอาศัยข้อมูลต้องคำนึงถึงการตอบรับหรือเสียงสะท้อนกลับ (feed back) และต้องพิจารณาเหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ประกอบการทำงานดังกล่าวนี้ นอกจากต้องค่อยทำ ค่อยไปแล้ว บางอย่างก็เป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า บางอย่างก็ต้องเสริมยอดเพิ่มเติมในส่วนที่ขาด หรือเป็นการทำงานเพื่ออัดแน่นเสริมให้เกิดความมั่นคงยิ่งขึ้น โดยต้องมีการพัฒนาตลอดจนวิเคราะห์ผลการปฏิบัติว่าได้ผลตรงเป้าหมายหรือไม่เพียงใดด้วย

การดำเนินงานในโครงการสายใยรักแห่งครอบครัวนี้ เกี่ยวข้องกับเรื่องความเป็นอยู่ ร่างกาย อารมณ์ การดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สุขภาพและความอบอุ่นในชีวิต ครอบครัวและชุมชน ให้สามารถดำเนินไปได้ตามอัธยาศัย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่แยกไม่ออก ต้องได้รับการดำเนินงานไปด้วยกัน (สมัยนี้นิยมใช้คำว่า การบูรณาการ) จะเห็นว่าโครงการสายใยรักแห่งครอบครัวนี้ เกี่ยวข้องกับปากท้อง สังคม จิตวิทยา อารมณ์ สุขภาพและอนามัย นอกจากนั้นยังเกี่ยวข้องกับวิชาชีพ ซึ่งส่งผลถึงเศรษฐกิจของครอบครัว และยังเกี่ยวข้องกับจริยธรรม ศีลธรรม และหน้าที่พลเมือง จึงเป็นโครงการที่หน่วยงานต่าง ๆ จำเป็นต้องช่วยเหลือร่วมมือกัน เป็นการบูรณาการหลายหน่วยราชการ

“ทุกท่านที่เข้ามาช่วยเหลืองาน ในโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว ในฐานะผู้แทนกระทรวง ทบวง กรม และใช้อำนาจหน้าที่ของกระทรวง ทบวงกรมที่มีอยู่ เพื่องานในโครงการสายใยรักแห่งครอบครัวนี้ ถือว่าท่านทั้งหลาย ได้มาร่วมทำบุญแก่ราษฎร โดยเป็นการที่ท่านได้เข้ามาเสริมถวายงานในสถาบันพระมหากษัตริย์ในการที่จะช่วยเหลือราษฎร เป็นการช่วยราษฎรผ่านสถาบัน ดังนั้น จึงต้องคำนึงถึง ตรายี่ห้อ หรือ สัญลักษณ์ของโครงการที่ทำอยู่ว่า งานนี้เป็นโครงการซึ่งสมาชิกของพระราชวงศ์ ประทานเพื่อช่วยเหลือประชาชน ไม่ใช่การทำเพื่อเอาหน้า แต่เป็นการออกไปทำเพื่อให้บริการและดูแลประชาชนจะเห็นว่า โครงการนี้เป็นโครงการที่ไม่หวังผลกำไร (non profit) ไม่ใช่ธุรกิจ (non business) และไม่มีการเมือง (non political) เป็นการทำงานซึ่งเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

การดำเนินงานในโครงการนี้ จำเป็นต้องใช้ทั้งหลักวิชาการและใช้ยาผีบอก ยาผีบอกที่ว่านี้ ก็คือ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงแบบไทย ๆ ได้แก่ วัฒนธรรม สังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี เพราะบางทีใช้วิธีใช้วิธีแบบฝรั่งหรือวิชาการก็ไม่ตรงเป้า จึงจำเป็นต้องใช้การผสมผสานเพื่อให้ได้ผลตรงตามเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม การทำงานต้องมีกรอบขอบเขต และยังมีจุดอ้างอิง หรือมีรายงานการปฏิบัติที่ชัดเจน (checklist) และในการทำงาน บางทีก็ต้องเปลี่ยนเป้าหมายบ้าง เพื่อให้

เป็นไปตามสถานการณ์ จำเป็นต้องมีการวางแผน (game plan) ประกอบกับการใช้ความคิด ควบคู่กันไปด้วยเสมอ เราอาจไม่ได้ผลงานตามเป้าหมายเสมอไป งานทุกงานย่อมมีข้อบกพร่องผิดพลาด ก็ให้ถือว่าเป็นการทดลองผิด ทดลองถูกถือว่าเป็นบทเรียน แล้วพยายามเติมเต็มในส่วนที่ผิดพลาด หรือ ในส่วนที่ยังขาดไปเน้นว่างานของโครงการนี้เราไปเติมเสริมขอคนในส่วนที่ยังขาดให้ประชาชน โดยต้องพิจารณาถึงผลตอบกลับหรือเสียงสะท้อนกลับ (feed back) ไว้เสมอ และช่วยกันแก้ไขปรับสถานการณ์ให้ได้เป้าหมายตามที่ต้องการ” (พระราชกระแสสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร พระราชทานแก่ อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตรและคณะที่เข้าเฝ้าฯ เพื่อรับพระราชทานพระราชโบาย การปฏิบัติหน้าที่ในงานโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2551 เวลา 17.30 น. ณ ศาลามิตรภิรมย์ วังสุโขทัย)

4.4.1 วัตถุประสงค์โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว

1. เพื่อให้หญิงมีครรภ์ และหญิงให้นมลูก มีความรู้ด้านโภชนาการและได้บริโภคอาหารที่มีคุณภาพที่มีคุณค่าต่อสุขภาพ
2. เพื่อส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรในครัวเรือนแล้วนำมาบริโภคในครอบครัวเพื่อลดรายจ่าย
3. เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพการเกษตรที่มีประสิทธิภาพปลอดภัยและมีคุณภาพ
4. เพื่อให้มีอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ให้เพียงพอต่อสมาชิกในครอบครัว

4.4.2 แนวทางการดำเนินงานโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว

การดำเนินงานตามโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว มีองค์ประกอบหลัก 6 ประการ คือ

1) การดูแลสุขภาพแม่และเด็ก

ในเรื่องของการฝากครรภ์ การให้นมบุตร การบริโภคอาหารแม่และเด็ก และดูแล สุขภาพ การเจริญเติบโต

2) การดูแลเด็กเล็กก่อนวัยเรียน

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในชุมชน เพื่อให้เด็กมีการพัฒนาด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และจิตใจที่เหมาะสมกับวัย

3) การส่งเสริมสุขอนามัยภายในบ้าน

(1) ดูแลสุขอนามัยภายในบ้าน โดยเฉพาะอาหารที่สะอาดปลอดภัย มีโภชนาการที่ดีทั้งในเรื่องการถนอมอาหาร ภาชนะประกอบอาหาร มีอาหารรับประทานครบ 3 มื้อ ถูกหลักโภชนาการครบ 5 หมู่

(2) จัดการบ้านเรือนและการบริหารครัวเรือน มีการจัดที่อยู่อาศัยเป็นสัดส่วน สะดวก ปลอดภัย เป็นระเบียบ มีการใช้เนื้อที่ในบ้านอย่างเหมาะสมเกิดประโยชน์สูงสุด ดูแลรักษาเสื้อผ้า และเครื่องใช้ส่วนตัว มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อการบริหารจัดการการเงินของครอบครัว

4) การส่งเสริมครอบครัวให้มีความอบอุ่น

ครอบครัวอบอุ่นเกิดขึ้นได้จากความรัก ความเข้าใจ ความปรารถนาดี และความรับผิดชอบของทุกคนในครอบครัว นอกจากพ่อแม่แล้ว ญาติผู้ใหญ่ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ก็มีส่วนสำคัญในการเลี้ยงดูและการปลูกฝังอบรมลูกหลานให้เติบโต ขึ้นมาด้วยความรักและความอบอุ่น สายใยรักแห่งครอบครัว ดังนั้น พ่อ แม่ ลูก และผู้สูงอายุภายในบ้าน ต้องมีการรวมกลุ่ม บุคคลเป้าหมายสำหรับการพัฒนา ตนเองทั้งร่างกาย จิตใจ เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมได้แก่

(1) กลุ่มพ่อแม่ ให้ประกอบอาชีพสุจริต ปราศจากอบายมุข ดูแลครอบครัวให้อบอุ่น ใช้จ่ายอย่างประหยัด มีอาชีพ และรายได้ที่มั่นคง

(2) กลุ่มแม่บ้าน มีการดูแลและจัดการบ้านเรือนให้ถูกสุขลักษณะ ดูแลอาหารหลักโภชนาการ และครบ 5 หมู่ ปลูกผักไว้บริโภค และมีอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้

(3) กลุ่มลูก มีการพัฒนาช่วงเด็กวัยอ่อน วัยเด็กเล็ก วัยเข้าโรงเรียน และวัยรุ่น ให้มีการพัฒนาทั้งสุขภาพการและจิตช่วงอายุที่เหมาะสม

(4) กลุ่มผู้สูงอายุ มีการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจให้เหมาะสมกับวัย มีกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสุขภาพและจัดให้มีสวัสดิการเพื่อให้เกิดความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

5) การส่งเสริมอาชีพแบบเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ครอบครัวมีรายได้เพียงพอในการดำรงชีพได้แก่

(1) ดำเนินการส่งเสริมปลูกผักสวนครัว เลี้ยงปลา ไก่ และเพาะเห็ด ฯลฯ สำหรับการบริโภคในครัวเรือน เพื่อให้ได้อาหารที่ถูกต้องหลักโภชนาการ ทำให้สุขภาพของสมาชิกในครอบครัวแข็งแรง

(2) ดำเนินการส่งเสริมอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ เพื่อให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยประกอบอาชีพเสริม เช่น การแปรรูปผลผลิตเกษตร หัตถกรรม ศิลปะประดิษฐ์ ฯลฯ ส่งเสริมกิจกรรมที่ทำอยู่ในหมู่บ้าน หรือนำมาทำที่บ้าน เพื่อลดการอพยพแรงงาน

(3) ส่งเสริมให้สมาชิกเข้าร่วมกลุ่มในชุมชน เพื่อการผลิตและจำหน่ายสินค้าในชุมชนโดยการจัด ตลาดนัด และร้านค้าจำหน่ายสินค้าในหมู่บ้าน

6) การตลาด เพื่อเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าของสมาชิกโครงการ ฯ ทั้งในชุมชน ในเมือง และ กรุงเทพมหานคร

4.4.3 กิจกรรมของโครงการ

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามองค์ประกอบหลักของโครงการ ได้กำหนดกิจกรรมของโครงการดังนี้คือ

1) กิจกรรมด้านสุขภาพแม่และเด็ก เพื่อให้หญิงมีครรภ์และหญิงให้นมบุตรได้รับความรู้ในการดูแลสุขภาพ การรับประทานอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ การฝากครรภ์ การดูแลหลังคลอด การเลี้ยงดูบุตรด้วยนมแม่

2) กิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในชุมชน เพื่อให้พ่อแม่ที่ไม่สามารถดูแลเด็กเล็กได้ เนื่องจากติดภารกิจในการประกอบอาชีพ ได้นำบุตรไปเข้ารับการดูแลและพัฒนาก่อนวัยเรียนที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อพัฒนาสติปัญญา อารมณ์ สังคม และจิตใจให้เหมาะสมตามวัย

3) กิจกรรมเกษตรสมบูรณ์เพิ่มพูนสุขภาพ เพื่อให้ครอบครัวได้บริโภคอาหารที่ถูกหลักโภชนาการและลดค่าใช้จ่าย โดยปลูกผักสวนครัวที่รับประทานประจำ นอกจากนี้ยังมีการปลูกไม้ผล เลี้ยงไก่ เลี้ยงสุกร และเลี้ยงปลาตามความเหมาะสมและความต้องการของสมาชิกอีกด้วย

4) กิจกรรมด้านอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ เพื่อให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยประกอบอาชีพเสริม อาจเป็น อาจเป็นอาชีพที่มีอยู่แล้วในหมู่บ้าน หรือสร้างอาชีพใหม่ โดยพิจารณาความต้องการและความถนัดของสมาชิก หากเป็นอาชีพที่รับมาทำที่บ้านก็จะยิ่งดี เพราะสมาชิกจะได้มีเวลาดูแลครอบครัวและบ้านเรือนอีกด้วย

5) แปลงเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ให้มีการจัดทำแปลงเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และตัวอย่างแก่สมาชิกในการนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตนเอง และสามารถสร้างอาชีพได้ต่อไป

6) ศาลาเรียนรู้ เพื่อเป็นสถานที่พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกโครงการทั้งกลุ่มพ่อ กลุ่มแม่ กลุ่มลูก ตลอดจนเป็นสถานที่นัดพบเพื่อทำกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและครอบครัวของสมาชิก นอกจากนี้ ยังสามารถเป็นสถานที่ในการรวบรวมผลผลิตการเกษตรและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ของสมาชิก เพื่อจำหน่ายในหมู่บ้านและบุคคลต่าง ๆ อีกด้วย

7) ครัวสายใยรักแห่งครอบครัว เพื่อให้กลุ่มแม่บ้านงานครัว รวมตัวกันเพื่อประกอบอาหารในโอกาสต่าง ๆ ดังนี้

(1) ครั้วฟันฟูสายใยรัก กรณีเกิดภัยพิบัติต่าง ๆ ซึ่งประชาชนประสบปัญหาการขาดแคลนอาหารรับประทาน

(2) ครั้วโรงเรียนเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน กรณีโรงเรียนในชุมชนมีความประสงค์จัดทำอาหารกลางวันเลี้ยงเด็กนักเรียน โดยจัดแม่บ้านงานครัวหมุนเวียนไปประกอบอาหาร

(3) ครั้วสายใยรักแห่งครอบครัว ณ ห้องเครื่องวังสุโขทัย โดยกลุ่มแม่บ้านงานครัวของจังหวัดต่าง ๆ หมุนเวียนเข้าไปประกอบอาหารเลี้ยงข้าราชการ ณ วังสุโขทัย ทุกวันพุธสัปดาห์ที่ 3 ของเดือน

8) ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งและดำเนินกิจกรรมของกลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มลูก เพื่อพัฒนาตนเอง ทั้งร่างกาย จิตใจ และอาชีพ โดยการเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสายใยรักแห่งครอบครัว เช่น วันแห่งครอบครัว ฯลฯ เป็นต้น

9) การพัฒนาสังคมและสวัสดิการ จัดกิจกรรมเพื่อการบริการสวัสดิการสังคม การสังคมสงเคราะห์ ผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้ คนไร้ที่พึ่ง ผู้ประสบปัญหาทางสังคม เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถดำรงชีวิตพึ่งตนเองได้ต่อไป

10) การดูแลผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุในชุมชนได้รับการดูแลจากครอบครัว และชุมชน ตลอดจน จัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สูงอายุ เด็ก และเยาวชนในชุมชน

11) การตลาดสายใยรักแห่งครอบครัว

(1) สนับสนุนการจัดตั้งร้านค้า/ตลาดนัด สินค้าผลิตภัณฑ์กลุ่มแม่บ้านสายใยรักในชุมชน เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมและจำหน่าย สร้างรายได้ให้แก่สมาชิก

(2) ส่งเสริมการจัดตลาดนัดโครงการสายใยรักแห่งครอบครัวของจังหวัดต่าง ๆ เพื่อนำผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร โครงการสายใยรักแห่งครอบครัวมาจำหน่ายในกรุงเทพมหานคร กรมส่งเสริมการเกษตร ได้ร่วมกับองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อตก.) จัดตลาดนัดเป็นประจำทุกเดือน

(3) ร้านศิลปาชีพ 904 ถนนสุโขทัย กรุงเทพมหานคร ได้คัดเลือกสินค้าผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้าน โครงการสายใยรักแห่งครอบครัวจากจังหวัดต่าง ๆ เข้ามาจำหน่ายที่ร้านศิลปาชีพ 904 เป็นประจำ สามารถสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกและชุมชนได้เป็นอย่างดี

4.4.4 วิธีดำเนินการโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว

1) ประชาสัมพันธ์โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว

2) จัดตั้งคณะกรรมการโครงการระดับจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานเกษตรจังหวัด เป็นเลขานุการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการ

3) คณะกรรมการโครงการระดับจังหวัดคัดเลือกพื้นที่ดำเนินโครงการ ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อเป็นต้นแบบของจังหวัด ๆ ละ 1 จุด โดย

(1) คัดเลือก 1 หมู่บ้าน หรือหลายหมู่บ้านก็ได้แต่ต้องมีพื้นที่ใกล้เคียงกัน

(2) มีแม่บ้านเกษตรกรในวัยเจริญพันธุ์จำนวน 30-50 คน สมัครใจเข้าร่วมโครงการและปฏิบัติตามคำแนะนำ

4) จังหวัดจัดประชุมชี้แจงแก่ผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่จุดดำเนินโครงการ

5) รับสมัครแม่บ้านเกษตรกร โครงการสาขายไร้ร่กแห่งครอบครัว ตามความสมัครใจและรวบรวมตัวกันเป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

6) จัดทำข้อมูลสมาชิกรายบุคคล ตามแบบทะเบียนประวัติ (เอกสารแนบท้าย) โดยคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องหารือร่วมกันในการจัดทำลงในแฟ้มบุคคล (Family Folder) แล้วเก็บไว้ประจำบ้านสมาชิก เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินงาน

7) จัดทำแผนความต้องการของสมาชิก โครงการ แผนการสนับสนุนและแผนปฏิบัติของหน่วยงาน ทั้งด้านการอบรม และปัจจัยการผลิตแต่ละราย ครอบคลุมกิจกรรมด้านเกษตรสมบูรณ์เพิ่มพูนสุขภาพแม่ลูก กิจกรรมอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ และการประกอบอาชีพที่ให้ผลผลิตที่มีคุณภาพและปลอดภัย โดยจำแนกการช่วยเหลือตามศักยภาพของสมาชิก และประเภทของปัญหา

กลุ่มสีแดง : กลุ่มที่สมาชิกยากจนมีรายได้ต่อครัวเรือนน้อยกว่า 5,000 บาท/เดือน ไม่สามารถช่วยตนเองในการประกอบอาชีพ ต้องการความช่วยเหลือ

กลุ่มสีเหลือง : กลุ่มที่สมาชิกมีรายได้ต่อครัวเรือน 5,001-10,000 บาท/เดือน สามารถช่วยตนเองได้บ้าง ต้องการปัจจัยการผลิตบางอย่าง

กลุ่มสีเขียว : กลุ่มที่สมาชิกมีรายได้ต่อครัวเรือนมากกว่า 10,000 บาท/เดือน มีความพร้อม ช่วยตนเองได้ ต้องการความรู้ คำแนะนำทางวิชาการ

8) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันดำเนินกิจกรรมตามแผนเป็นราย ครัวเรือน รายกลุ่ม และรายชุมชน มีการจดบันทึกการดำเนินกิจกรรม และถ่ายภาพเป็นระยะ ๆ ตั้งแต่ก่อนเข้าโครงการ เพื่อเปรียบเทียบผลทุกเดือน

9) จัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มพ่อบ้านเกษตรกร กลุ่มยุวเกษตรกร โครงการ สายใยรักแห่งครอบครัว โดยความสมัครใจ ตามแนวทางการจัดตั้งกลุ่มของกรมส่งเสริมการเกษตร

10) จัดตั้งศาลาเรียนรู้สายใยรักแห่งครอบครัว ในบริเวณบ้านสมาชิกที่มีพื้นที่เหมาะสม 1 แห่ง เพื่อเป็นสถานที่เรียนรู้ เป็นที่พบปะ แลกเปลี่ยนความรู้ในด้านการประกอบอาชีพ การเสริมสร้างความเป็นอยู่ของครอบครัว หรือเป็นจุดรวมเพื่อทำกิจกรรมของหมู่บ้าน

11) จัดทำแปลงเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านจังหวัดละ 1 จุด เพื่อใช้เป็นทีเรียนรูทางวิชาการ และสามารถเป็นตัวอย่างแก่เกษตรกรรายอื่น ๆ โดยจัดทำในบ้านสมาชิก ๆ ที่มีพื้นที่เหมาะสม

12) จัดตั้ง “กลุ่มแม่บ้านงานครัวประจำโครงการสายใยรักแห่งครอบครัวฯ” โดยให้ประชาสัมพันธ์และรับสมัครแม่ครัวอาสา ตามความสมัครใจ โดยแม่ครัวอาสาจะต้องเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร โครงการสายใยรักแห่งครอบครัวฯ

13) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อต่างๆ

14) ติดตาม ประเมินผล และรายงาน

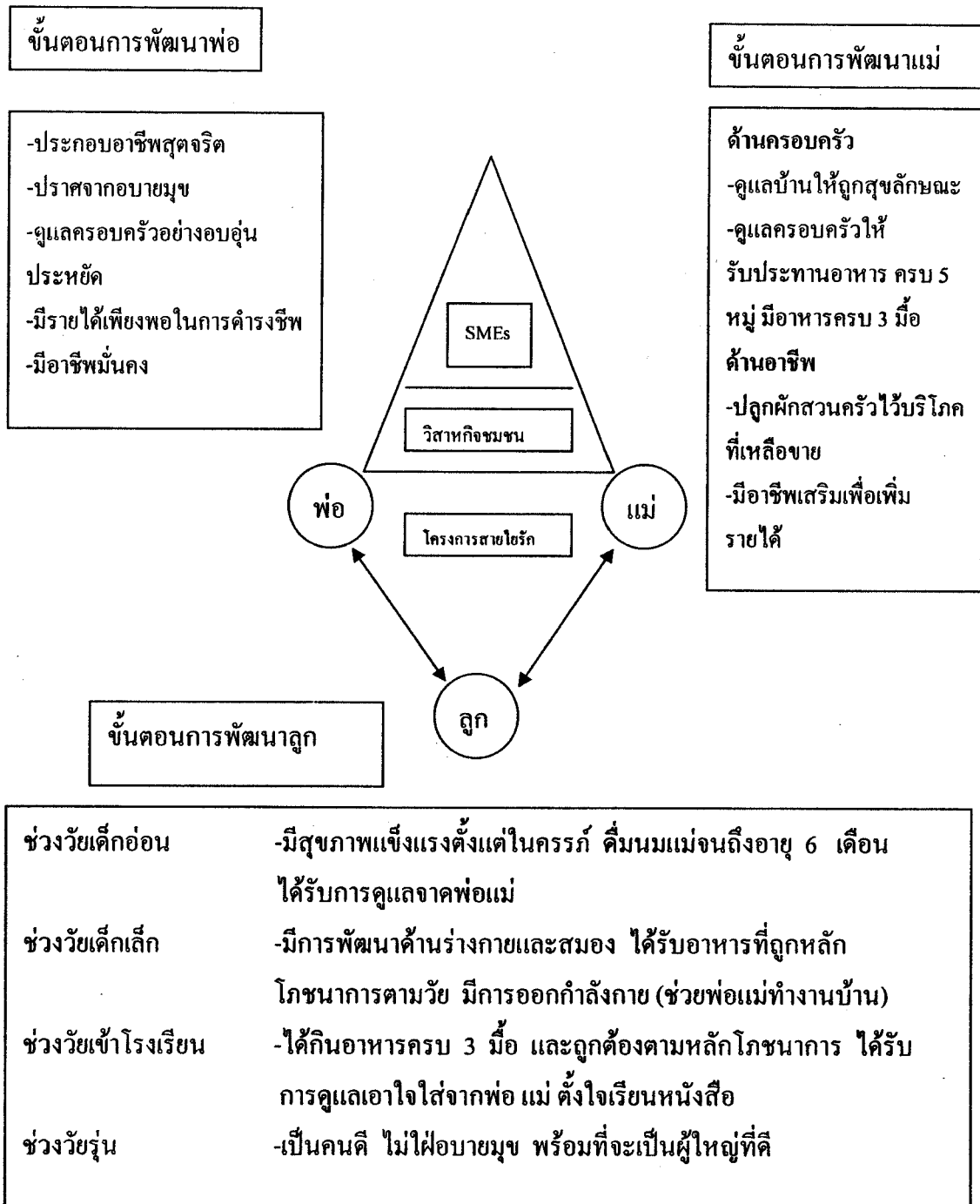
(1) เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบระดับอำเภอติดตามผลการดำเนินงานเป็นระยะๆ

(2) เจ้าหน้าที่ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องติดตามตรวจสอบงานอย่าง

สม่ำเสมอ

(3) เกษตรอำเภอสรุปรายงานผลทุกเดือน โดยรวบรวมจากทุกหน่วยงานที่

เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 2.3 ขั้นตอนการพัฒนา พ่อ แม่ ลูกตามโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว

ที่มา: เอกสารเผยแพร่โครงการสายใยรักแห่งครอบครัวในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระบรมโอรสาธิ-
ราชฯสยามมกุฎราชกุมาร กรมส่งเสริมการเกษตร 2550: 12

4.4.4 โครงสร้างการบริหารจัดการโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว

การบริหารจัดการ โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารโครงการ(วงศ์ุโขทัย) คณะกรรมการบริหารจัดการส่วนกลาง และระดับ จังหวัด ดังนี้คือ

1) คณะกรรมการบริหารโครงการ(วงศ์ุโขทัย)

- (1) สำนักงานผู้บริหารโครงการ
- (2) สำนักงานฝ่ายปฏิบัติการ

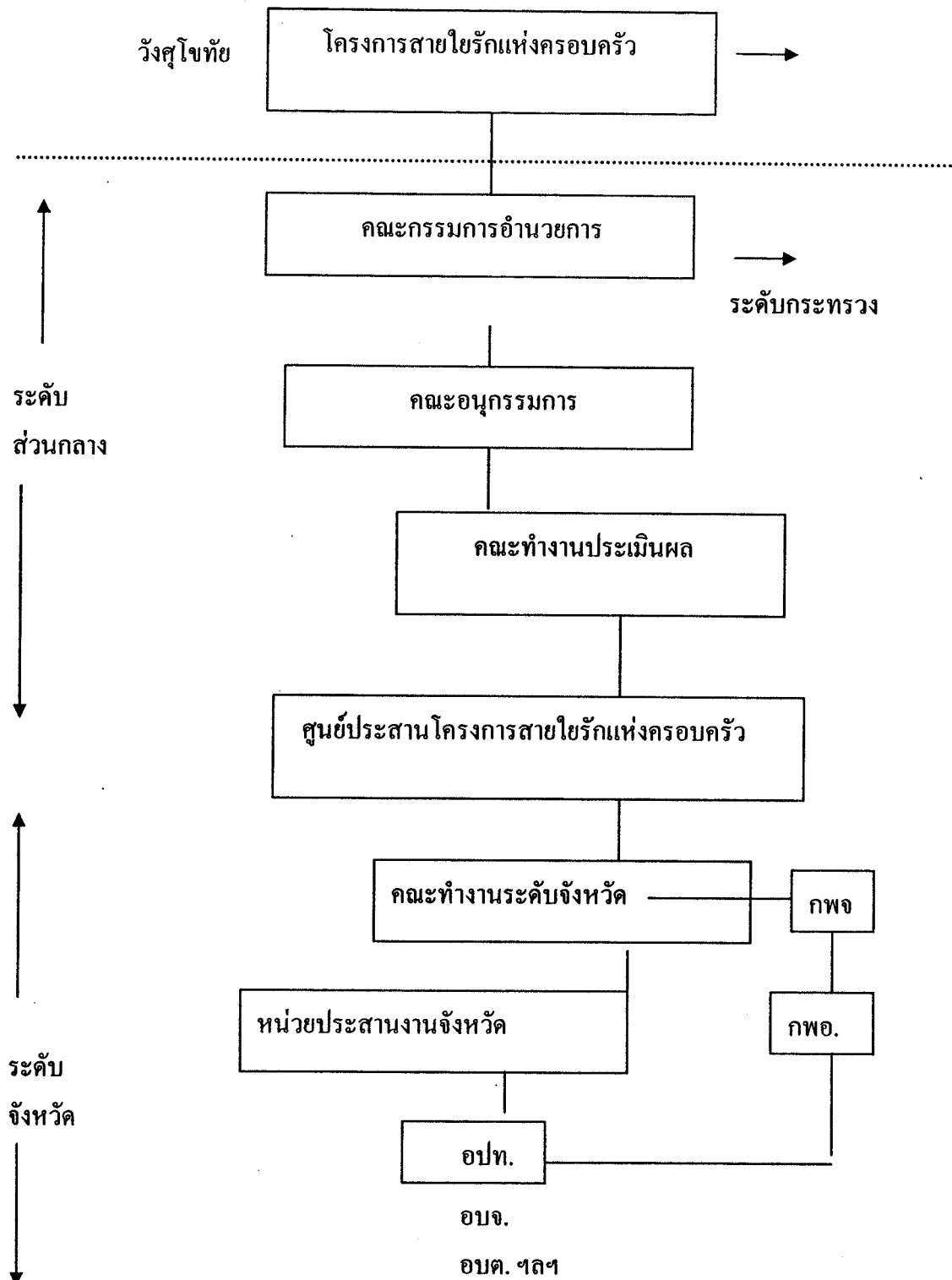
2) คณะกรรมการบริหารจัดการส่วนกลาง ประกอบด้วย คณะกรรมการ อำนวยการ คณะอนุกรรมการ คณะทำงาน และหน่วยประสานงานส่วนกลาง ดังนี้

- (1) คณะกรรมการอำนวยการ มีหน้าที่ในการกำกับ ติดตามและ ประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการ
- (2) คณะอนุกรรมการ มีหน้าที่ในการประสานงาน รายงาน ความก้าวหน้า วิเคราะห์ผลการดำเนินงาน เสนอคณะกรรมการ และแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อ สนับสนุนงานตามความเหมาะสม
- (3) คณะทำงานประเมินผล มีหน้าที่ในการติดตามประเมินผลและ รวบรวมองค์ความรู้ใหม่จากการปฏิบัติงานตามโครงการ
- (4) หน่วยงานประสานงานส่วนกลาง ซึ่งเป็นหน่วยงานของกระทรวงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการประสานงานระหว่างส่วนกลางและพื้นที่ มีหน้าที่เรื่องการบริหารงบประมาณ ติดต่อประสานงานพื้นที่ ประมวลและสรุปความก้าวหน้าเสนอคณะกรรมการและ คณะกรรมการอำนวยการ

3) การบริหารจัดการระดับจังหวัด ประกอบด้วยคณะทำงานระดับจังหวัด หน่วยประสานงานระดับจังหวัด ทีมปฏิบัติงานระดับพื้นที่

- (1) คณะทำงานระดับจังหวัด มีหน้าที่กำหนดแผนการปฏิบัติงานตาม โครงการ ประสานงาน และ ติดตามงานโครงการ รวมทั้งประสานงานกับองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมกิจกรรมตามโครงการ
- (2) หน่วยประสานงานระดับจังหวัด มีหน้าที่ประสานงาน อำนวยความสะดวก เป็นแกนกลาง ในการบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และรายงานผลต่อต้นสังกัด ส่วนกลาง

4) กลไกการสนับสนุนการปฏิบัติงานระดับพื้นที่ ได้แก่ คณะกรรมการพัฒนาจังหวัด (กพจ.) และคณะกรรมการพัฒนาอำเภอ (กพอ.) และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามาร่วมในกิจกรรมและให้การสนับสนุนการปฏิบัติงานตามโครงการ

ภาพที่ 2.4 แสดงโครงสร้างการบริหารจัดการโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว
ที่มา: เอกสารเผยแพร่โครงการสายใยรักแห่งครอบครัวในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระบรมโอรสาธิ-
ราชฯสยามมกุฎราชกุมาร กรมส่งเสริมการเกษตร 2550: 6

4.4.7 การสนับสนุนการดำเนินงาน โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว ฯ

เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการสายใยรักแห่งครอบครัวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้กำหนดแนวทางการบริหารงบประมาณ เพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ตลอดจนแนวทางการติดตามความก้าวหน้าของโครงการ ดังนี้

1) การบริหารจัดการงบประมาณ

เนื่องจากโครงการมุ่งเน้นให้เกิดการบูรณาการหน่วยราชการที่มีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ ภายใต้ภารกิจของตนเอง เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ตามโครงการ ดังนั้น หน่วยราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรมตามโครงการ ที่สอดคล้องกับภารกิจของตนเอง ทำให้เกิดประสิทธิภาพการใช้งบประมาณที่ประหยัดลงสู่กลุ่มเป้าหมายเดียวกัน

2) หน่วยงานที่รับผิดชอบ

- กระทรวงสาธารณสุข รับผิดชอบเรื่อง สุขสุขอนามัยแม่และลูก กระตุ้นให้แม่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่และสุขภาพอนามัยในครอบครัว
- กระทรวงมหาดไทย รับผิดชอบเรื่อง การดูแลเด็กก่อนวัยเรียน ให้เด็กมีการพัฒนาด้านสติปัญญา ด้านสังคม
- กระทรวงศึกษาธิการ รับผิดชอบเรื่อง การพัฒนาเด็กวัยเรียน ให้เด็กมีโอกาสนในการเรียนรู้ เพื่อเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต
- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รับผิดชอบเรื่อง การสนับสนุนเด็กด้อยโอกาส ให้มีโอกาสดำเนินการศึกษาในระบบ และสนับสนุนผู้สูงอายุให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รับผิดชอบเรื่อง การพัฒนาอาชีพให้สมาชิกโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว มีอาชีพหลัก อาชีพเสริม มีการผลิตอาหารที่มีคุณค่าตามหลักโภชนาการ และสุขอนามัยภายในครัวเรือน
- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รับผิดชอบจัดหาแหล่งน้ำเพื่อบริโภค
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ รับผิดชอบเรื่อง การติดตามประเมินผลโครงการรวมทั้งการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการ

ทั้งนี้ ได้ดำเนินโครงการนำร่องแห่งแรกที่จังหวัด 193 ในเขตพระราชฐาน เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2548 และขยายไปอีก 3 จังหวัด ในภาคต่างๆ ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัด

เชียงใหม่ และจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นตัวอย่างแก่จังหวัดต่าง ๆ ในการขยายผล

3) การติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงาน

(1) ระดับจังหวัด

หน่วยประสานงานระดับจังหวัด ติดตามความก้าวหน้า การดำเนินกิจกรรมตามโครงการ และรายงานให้หน่วยงานประสานงานส่วนกลางต้นสังกัดทราบ

(2) ระดับส่วนกลาง

หน่วยประสานงานส่วนกลาง รวบรวม ตรวจสอบ และประมวลข้อมูลการติดตามความก้าวหน้าของกิจกรรม ให้คณะกรรมการและคณะกรรมการอำนวยการทราบ

4) หน่วยงานประสานงานส่วนกลาง ได้แก่

(1) กองงานพระวรราชาฯ ฯ

สถานที่ติดต่อ กองงานพระวรราชาฯ ฯ โทรศัพท์ 02-2439193-9 ต่อ 201, 236

(2) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สถานที่ติดต่อ กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักพัฒนาเกษตรกร โทรศัพท์ 02-5793826, 02-57975544 กรมชลประทาน กองแผนงาน โทรศัพท์ 02-2412417 กรมพัฒนาที่ดิน กองแผนงาน โทรศัพท์ 02-5791090, 02-5790101 ต่อ 127

(3) กระทรวงสาธารณสุข

สถานที่ติดต่อ กรมอนามัย สำนักงานส่งเสริมสุขภาพ โทรศัพท์ 02-5904321 กองโภชนาการ โทรศัพท์ 02-5904327

ศูนย์นมแม่แห่งประเทศไทย โทรศัพท์ 02-2461260 ต่อ 5220

(4) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

สถานที่ติดต่อ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ โทรศัพท์ 02-6596261

(5) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สถานที่ติดต่อ กรมทรัพยากรน้ำ สำนักพัฒนาแหล่งน้ำ โทรศัพท์ 02- 2430041

(6) กระทรวงศึกษาธิการ

สถานที่ติดต่อ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

โทรศัพท์ 02-2826597 ต่อ 201 02-2800810 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

โทรศัพท์ 02-2815282 02-2821313-8 02-2815268 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น

พื้นฐาน สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน โทรศัพท์ 02-2811956

(7) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สถานที่ติดต่อ ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ โทรศัพท์ 02-5795514

ต่อ 110

4.4.8 การจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร

1) วัตถุประสงค์

(1) เพื่อส่งเสริมให้แม่บ้านเกษตรกรมีการรวมกลุ่ม ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบกิจกรรมเสริมสร้างคุณภาพชีวิตครอบครัวให้ดีขึ้น

(2) เพื่อส่งเสริมให้ประกอบอาชีพเสริมเพิ่มรายได้เพื่อร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันแก้ปัญหา

2) คุณสมบัติของผู้สมัคร

(1) หญิงวัยเจริญพันธุ์ หญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมลูก หรือแม่บ้านเกษตรกร

(2) มีความสมัครใจ และมีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว

3) กิจกรรมดำเนินการ

(1) กิจกรรมส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการ สุขอนามัยที่ดี และความรู้เลหกิจเกษตร

(2) กิจกรรมเกษตรสมบูรณ์ เพิ่มพูนสุขภาพแม่ลูก เพื่อให้ได้อาหารที่ถูกต้องหลัก โภชนาการ

(3) กิจกรรมสร้างอาชีพเสริมเพิ่มรายได้

(4) กิจกรรมครัวสายใยรักแห่งครอบครัวฯ

(5) กิจกรรมแสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร โครงการสายใยรักแห่งครอบครัวฯ

4) แนวทางการดำเนินงาน

(1) จัดการประชุมกลุ่มเป็นประจำทุกเดือน เพื่อทราบปัญหาความต้องการของสมาชิกและสร้างความร่วมมือในการทำงาน

(2) จัดทำแผนความต้องการ แผนการสนับสนุนและแผนปฏิบัติ โดยใช้กระบวนการร่วมรับความรู้และฝึกอบรมวิชาการด้านต่าง ๆ จากเจ้าหน้าที่ พร้อมทั้งกำหนดโครงการ/ กิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกในกลุ่มและสภาพท้องถิ่น

(3) ให้มีการสะสมทุนของกลุ่ม เพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มและสมาชิก เช่น การระดมหุ้น รับบริจาค จัดหาแหล่งเงินทุน เป็นต้น

(4) มีการพัฒนาความสามารถของสมาชิก เช่น จัดกิจกรรมศึกษาดูงาน ประชุมอบรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งด้านการเกษตร สุขภาพอนามัย การบริหารงานครัวเรือน เป็นต้น

(5) ควรมีกิจกรรมหลักที่สร้างความอบอุ่นให้กับครอบครัวและให้การสนับสนุนกิจกรรมเพิ่มรายได้ตามความถนัดอย่างต่อเนื่อง

(6) ให้มีทะเบียนกลุ่ม และระเบียบข้อตกลงของกลุ่มที่สมาชิกทุกคนรับทราบและถือปฏิบัติได้

(7) จัดทำป้ายกลุ่มตามที่กรมส่งเสริมการเกษตรออกแบบให้ติดตั้ง ณ บริเวณหน้าทำการกลุ่ม

(8) ประสานความร่วมมือ กับกลุ่มองค์กรอื่น ๆ เพื่อทราบความเป็นไปของโครงการต่าง ๆ และช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

(9) ติดตาม ประเมินผล เพื่อปรับปรุงงานให้ดียิ่งขึ้น

(10) ประชาสัมพันธ์ผลงาน และการดำเนินงาน

5) ประโยชน์ที่ได้รับ

(1) แม่บ้านเกษตรกรจะได้เรียนรู้จากกันและกัน และได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่ใน การจัดการงานบ้านและงานอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ

(2) ช่วยการตัดสินใจของแม่บ้านเกษตรกร สามารถวางแผนงานกิจกรรมได้ผลดีกว่าเดิม

(3) แม่บ้านเกษตรกร ได้พัฒนาเต็มศักยภาพ สามารถเข้าถึงบริการของรัฐและเข้าร่วมในงานพัฒนาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

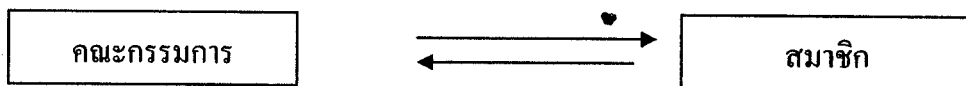
(4) ช่วยเหลือกันในการแก้ไขปัญหา และปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกโดยอาศัยพลังกลุ่ม

(5) ร่วมงานมหกรรมผลิตภัณฑ์กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร โครงการสายใยรักแห่งครอบครัวเพื่อฟื้นฟูผู้ประสบภัยพิบัติในพระตำริพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาฯ

6) การสนับสนุนการดำเนินงานกลุ่ม

(1) การจัดโครงสร้างกลุ่ม

สนับสนุนให้กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมีการจัดโครงสร้างองค์กรของกลุ่ม โดยพิจารณาจากความเหมาะสมของขนาดและกิจกรรมของกลุ่ม เป็นโครงสร้างง่าย ๆ ที่กลุ่มสามารถปฏิบัติได้จริง ประกอบด้วย 2 ส่วน เป็นอย่างน้อย คือ

ก. คุณสมบัติสมาชิก

มีความสมัครใจและ เป็นแม่บ้านเกษตรกร โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว มีความสนใจจะทำงานร่วมกันในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาที่มีความต้องการที่คล้ายคลึงกัน

ข. การเข้าเป็นสมาชิก

แม่บ้านเกษตรกรผู้สนใจยื่นความประสงค์ในการสมัครต่อประธานหรือ เลขานุการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ประธานหรือเลขานุการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรพิจารณาสมัคร ต่อคณะกรรมการ คณะกรรมการพิจารณาอนุมัติ และแจ้งให้ที่ประชุมรับทราบ

ค. บทบาทหน้าที่ของสมาชิก มีดังนี้

1. เข้าร่วมการประชุมและแสดงความคิดเห็น
2. ร่วมกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่กลุ่มยกขึ้นมา
3. ให้ความช่วยเหลือนำความรู้ที่ได้ไปปรับปรุงงานครอบครัวและอาชีพ รวมถึงเผยแพร่แก่ผู้อื่น

4. ให้ความร่วมมือและสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม
5. ร่วมกำหนดและปฏิบัติตามระเบียบของกลุ่ม
6. ร่วมกำหนดและปฏิบัติตามระเบียบของกลุ่ม

ง. คณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

1. ประกอบด้วยกรรมการอย่างน้อย 3 คน เพื่อทำหน้าที่ประธาน เลขานุการ และ ทรัพยากร อาจมีตำแหน่งอื่น ๆ ตามมติที่ประชุมกลุ่ม
2. มาจากการเลือกตั้งโดยสมาชิกในกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรนั้น ๆ และกำหนดวาระปฏิบัติหน้าที่ เช่น 2 ปี หรือตามมติที่ประชุมกลุ่ม
3. มีความตั้งใจจริงที่จะทำงานเพื่อส่วนรวม เสียสละ ซื่อสัตย์ สุจริต

4. บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ ดังนี้ ร่างระเบียบข้อบังคับกลุ่ม โดยความเห็นชอบของสมาชิก จัดให้สมาชิกมาประชุม แสดงความคิดเห็นและวางแผนร่วมกันเกี่ยวกับกิจกรรมของกลุ่ม และให้บริการแก่สมาชิกในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

จ. ข้อบังคับกลุ่ม

สนับสนุนให้กลุ่มมี การจัดทำข้อบังคับกลุ่มหรือข้อตกลงหรือข้อกำหนด มีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ชื่อกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ให้ขึ้นต้นด้วยคำว่า “กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร” แล้วตามด้วยชื่อ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด
2. ที่ตั้งกลุ่ม เพื่อความสะดวกในการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ อาจใช้บ้านของประธานหรือสถานที่ที่สามารถติดต่อกับกลุ่มได้
3. วัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยสมาชิกช่วยกันกำหนดขึ้นเพื่อเป็นกรอบและบอกทิศทางการทำงานของกลุ่ม วัตถุประสงค์อาจมีเพียงอย่างเดียวหรือมากกว่าก็ได้ ขึ้นอยู่กับข้อตกลงของสมาชิกกลุ่ม
4. วิธีรับสมาชิกและให้สมาชิกออกจากกลุ่ม
5. คณะกรรมการ วิธีการคัดเลือก จำนวนกรรมการ วาระการอยู่ในตำแหน่งและพ้นจากตำแหน่ง

ฉ. การจัดตั้ง และการขอรับใบรับรองการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว

1. ประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจและสนใจให้ผู้เข้าร่วมโครงการรวมกลุ่มกัน โดยสมัครใจ และกรอกใบสมัคร
2. สมาชิกโครงการ เจ้าหน้าที่นัดประชุมผู้สมัครเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มคัดเลือกผู้นำ 1-2 คน เพื่อเป็นผู้ประสานงานระหว่าง เจ้าหน้าที่กับกลุ่ม ฯ
3. การจัดตั้งกลุ่ม อาจเกิดขึ้นภายหลังการจัดเวทีเรียนรู้ หรือจากปัญหาความต้องการ
4. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีการจัดตั้งอยู่แล้ว หรือจัดตั้งขึ้นใหม่ มีความประสงค์จะขอใบรับรองการจัดตั้งกลุ่ม ให้รวมตัวกันตั้งแต่ 7 คนขึ้นไป ยื่นคำขอใบรับรองต่อเกษตรอำเภอ ผ่านนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรที่รับผิดชอบตำบลที่กลุ่มตั้งอยู่ พร้อมเอกสารดังต่อไปนี้
 - (1) หนังสือคำขอใบรับรองการจัดตั้งกลุ่ม
 - (2) รายงานการประชุม

(3) ทะเบียนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร โครงการสายใยรักแห่งครอบครัวฯ

5. การตั้งชื่อกลุ่ม ให้ขึ้นต้นด้วยคำว่า “กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารฯ แล้วตามด้วยชื่อหมู่บ้าน หรือตำบล

6. การรับรองการจัดตั้งกลุ่ม ฯ ลงนามโดยผู้ว่าราชการจังหวัด และเกษตรจังหวัด

7. การรายงานการจัดตั้งกลุ่มฯ ให้อำเภอรวบรวมส่งจังหวัดและจังหวัดรายงานกรมส่งเสริมการเกษตร

4.4.9 บทบาทของงานเคหกิจเกษตรในโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว

1) ส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการ และสุขอนามัยที่ดี

- ส่งเสริมการทำการเกษตรเพื่อบริโภคในครัวเรือน โดยเลือกชนิดของพืชผัก ปศุสัตว์ประมง ที่มีคุณค่าทางโภชนาการตามคำแนะนำของกรมอนามัย ให้แก่หญิงมีครรภ์ หญิงให้นมลูก เพื่อให้ได้รับสารอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย และสะอาดปลอดภัยจากสารพิษ เป็นการลดค่าใช้จ่ายให้แก่ครอบครัว

- แนะนำความรู้เรื่องการบริโภคอาหารที่มีคุณค่า ทางโภชนาการที่มีประโยชน์ แก่สมาชิกครอบครัว

- แนะนำการประกอบอาหารที่ถูกสุขลักษณะ และเหมาะสม ตามวัย

- แนะนำการเลือกซื้ออาหารที่มีคุณภาพและปลอดภัย จากสารพิษ

- แนะนำการถนอมอาหารเพื่อเก็บไว้บริโภค โดยยังคุณค่าทาง

โภชนาการ

- แนะนำการใช้ภาชนะที่เหมาะสมในการประกอบอาหาร รวมทั้ง

บรรจุภัณฑ์ เพื่อความปลอดภัยต่อการบริโภค

- แนะนำการเลี้ยงดูบุตรอย่างถูกวิธี

2) เสริมสร้างความรู้ด้านการจัดการบ้านเรือน และการบริหารครัวเรือน

- แนะนำการจัดที่อยู่อาศัยอย่างเป็นสัดส่วน สะอาด ปลอดภัย และเป็นระเบียบสวยงาม

- แนะนำการใช้เนื้อที่ในบ้านอย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดประโยชน์

สูงสุด

- แนะนำการดูแลรักษาความสะอาดของเสื้อผ้าและเครื่องใช้ส่วนตัว

- แนะนำให้รู้จักวิธีการตัดแปลงเสื้อผ้าเพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า
- แนะนำการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้สามารถบริหารจัดการการเงินของครอบครัวได้

3) ส่งเสริมอาชีพเสริมสำหรับแม่เพื่อเพิ่มรายได้

- ส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสม สำหรับหญิงมีครรภ์ และหญิงให้นมบุตร
- ถ่ายทอดความรู้ ในการประกอบอาชีพ เพื่อเป็นรายได้เสริม เช่นการแปรรูปผลผลิตการเกษตร หัตถกรรมในครัวเรือน
- ส่งเสริมการผลิตวัสดุใช้สอยในครัวเรือน เพื่อลดรายจ่ายของครอบครัว เช่น แชมพูสระผม น้ำยาล้างจาน โดยใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น

4) ส่งเสริมการรวมกลุ่มครอบครัว โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว

- ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่ม กลุ่มพ่อบ้านเกษตรกร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มยุวเกษตรกร เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบกิจกรรมเสริมสร้างคุณภาพชีวิตครอบครัวให้ดีขึ้น ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน
- ส่งเสริมให้ประกอบอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ การผลิต การแปรรูป และการตลาด
- ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันแก้ปัญหา
- เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับการรับรู้ด้านวิชาการ
- เป็นศูนย์รวมสร้างความเข้มแข็ง ความอบอุ่นของสมาชิกครอบครัว สายใยรักแห่งครอบครัวให้พึ่งพาตนเองได้
- ขยายผลโดยการสร้างเครือข่าย ตลาดนัด โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว เพื่อเป็นสถานที่ ที่สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มพ่อบ้านเกษตรกร กลุ่มยุวเกษตรกร (เด็ก) นำผลิตภัณฑ์ มาจำหน่าย เพื่อเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ผลิตภัณฑ์ และเป็นแหล่ง เรียนรู้การบริหารตลาด รับทราบข้อมูล เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์

5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เกตุอร ราชบุตร (2543: บทคัดย่อ) ศึกษาพฤติกรรมการติดต่อสื่อสารเกี่ยวกับงานเคหกิจเกษตรของผู้นำกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดชัยภูมิ พบว่าผู้นำกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่ จบการศึกษาส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับชั้นปีที่ 4 อ่านออกเขียนได้ทั้งหมดมีอาชีพหลักคือการ

ทำนา และอาชีพรองคือการทำไร่ มีอายุเฉลี่ย 43 ปี พื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 28.7 ไร่ รายได้เฉลี่ย 82,985 บาทต่อปี ประสบการณ์การเป็นสมาชิกกลุ่มเฉลี่ย 6.9 ปี และมีความรู้เกี่ยวกับการติดต่อสื่อสารด้านเคหกิจเกษตร โดยได้คะแนนความรู้เฉลี่ยร้อยละ 81.8 พฤติกรรมการติดต่อสื่อสารของผู้นำกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่สำคัญพบว่าให้คำปรึกษาด้านเคหกิจเกษตรแก่สมาชิกกลุ่มเฉลี่ยปีละ 7.8 ครั้ง เชื่อมติดตามโครงการของสมาชิกกลุ่มเฉลี่ยปีละ 4.5 ครั้ง และสาธิตด้านเคหกิจเกษตรแก่สมาชิกกลุ่มเฉลี่ยปีละ 4.3 ครั้ง สำหรับการรับความรู้ ของผู้นำกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและการรับฟังข่าวสารด้านเคหกิจเกษตรจากโทรทัศน์ และวิทยุเฉลี่ยสัปดาห์ละ 5.2 และ 3.8 ครั้งตามลำดับ ส่วนการรับความรู้จากเจ้าพนักงานเคหกิจเกษตร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และเจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่นเฉลี่ยปีละ 3.3 , 2.6 และ 2.1 ครั้งตามลำดับ

นภพร อิศระกาญจน์กุล (2548: ถัดย่อ) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดลำปาง พบว่า อายุ รายได้ ประสบการณ์การทำงาน ความพึงพอใจในการร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ความรู้ การบริหารจัดการภายในกลุ่ม ความเหมาะสมในการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ความถี่ในการประชุม การแสดงความคิดเห็นร่วมกัน การสื่อสารภายในกลุ่ม งบประมาณสนับสนุน การรับความรู้จากเจ้าพนักงานเคหกิจเกษตร ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรได้แก่ วิธีการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

กาญจนา เกียรติฉวีรัตน์และคณะ (2543: บทคัดย่อ) ศึกษาผลกระทบของงานส่งเสริมเคหกิจเกษตรในภาคเหนือพบว่า สตรีที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมีความแตกต่างกับสตรีเกษตรกรที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ในด้านการศึกษาและสังคม ด้านการศึกษาได้แก่ การใช้เทคโนโลยีการปลูกพืช การแปรรูปถนอมอาหาร การใช้เครื่องมืออุปกรณ์ด้านเคหกิจเกษตร และการนำวัสดุเหลือใช้มาทำประโยชน์ ด้านสังคมได้แก่ การได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้นำในท้องถิ่น การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มสถาบันอื่น และการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ส่วนด้านการกินคืออยู่ดี และรายได้ไม่แตกต่างกัน

กรมการพัฒนาชุมชนร่วมกับองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) (2534: 16) พบว่าการมีส่วนร่วมของสตรีในทางเศรษฐกิจนั้นเป็นการมีส่วนร่วมในระดับฐานะของ “ผู้ผลิต” เนื่องจากการทำนํานั้นมิใช่เป็นเพียงอาชีพหลักของคนไทยเท่านั้น แต่การทำนาเป็นวัฒนธรรมของสังคมชนบทกรรมวิธีการทำนํานั้นมีลักษณะซับซ้อนและเป็นระบบจำเป็นต้องอาศัยแรงงานสตรีในครอบครัว และแรงงานของทุกคน แม้กระทั่งเพื่อนบ้านในรูปของ “การลงแขก” นอกจากสตรีจะมีส่วนร่วมในการผลิตในอาชีพหลักของครอบครัวแล้วสตรีในชนบทของจังหวัดลำปาง และจังหวัดชัยภูมิยังมีการประกอบกิจกรรมเสริมรายได้ให้กับครอบครัวร้อยละ 83.9 และ

ร้อยละ 75.7 ตามลำดับ กิจกรรมเสริมรายได้ที่ได้นั้นได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ ทอผ้า รับจ้าง เป็นต้น และยังพบว่า กิจกรรมเสริมรายได้ที่สตรีทำนั้นส่วนใหญ่ได้ใช้ความรู้ที่บรรพชนได้สั่งสอนอบรมกันมา

นิยม กล่อมวิเศษ (2549: 129-130) ศึกษาแนวทางการพัฒนาสตรีในอำเภอเมือง จังหวัดกระบี่พบว่า ระดับความต้องการในการพัฒนากลุ่มสตรีในภาพรวมมีความต้องการพัฒนาในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ ด้านผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ด้านทัศนคติ ด้านความรู้ ด้านการเป็นผู้นำ ด้านทักษะ ด้านความซื่อสัตย์ ขกเว้น ด้านการมีส่วนร่วมและด้านการเสียสละ ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มสตรีสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นส่วนใหญ่เพิ่งจัดตั้งขึ้นได้ไม่นาน และตั้งขึ้นเพราะได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากทางราชการมีน้อยมากที่จัดขึ้นเพื่อต้องการรวมกลุ่มกันอย่างจริงจัง หรือรวมกลุ่มกันเพื่อต้องการประกอบอาชีพมีรายได้เสริม และต้องการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างเดียวจึงทำให้สมาชิกกลุ่มไม่มีความรู้ในหลักการ วิธีการสหกรณ์ ไม่มีความผูกพันกัน โดยแท้จริง ไม่มีการลงบันทึกรายรับ/รายจ่ายของกลุ่ม การจัดทำบัญชีของกลุ่มที่ไม่เป็นปัจจุบัน ไม่มีการจัดประชุมรายเดือน รายปี เพื่อเสนอผลการดำเนินงานให้สมาชิกทราบ ผู้นำกลุ่มก็ขาดภาวะการเป็นผู้นำ คิดตัดสินใจด้วยตนเอง ไม่มีการประสานความร่วมมือกับสมาชิก ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มก็ไม่มีคุณภาพ บรรลุภัณฑ์ไม่สวยไม่น่าสนใจ ทำเป็นธุรกิจส่วนตัวมากกว่าที่จะรวมกลุ่มกันทำโดยแท้จริง กลุ่มไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ต้องอาศัยเงินจากภาครัฐให้คอยสนับสนุนอยู่ เสมอมีการใช้จ่ายเงินอุดหนุนผิดวัตถุประสงค์จึงเป็นเหตุให้สมาชิกกลุ่มสตรีสหกรณ์ต้องการพัฒนาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ทิพนาส ขุนจิต (2539: 40) ที่ศึกษาความเห็นของกลุ่มสตรีสหกรณ์ในจังหวัดชัยนาทที่มีผลต่อการสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมของกรมส่งเสริมสหกรณ์ พบว่าผลิตภัณฑ์ประเภทอาหารจะเป็นสินค้าที่เก็บรักษาได้ไม่นาน สินค้าบางชนิดต้องใช้เครื่องจักรและอุปกรณ์ที่เหมาะสมตลอดจนต้องผ่านกรรมวิธีต่าง ๆ สมาชิกไม่มีการเข้าร่วมประชุมกลุ่ม ไม่มีการลงบัญชีรับ - จ่าย สมาชิกขาดความรู้ในการประชาสัมพันธ์และพัฒนาในรูปแบบบรรลุภัณฑ์หีบห่อ

ปองทิพย์ หอมไชยแก้ว และคณะ (2544: 65-69) ได้ศึกษาความเป็นไปได้ และแนวทางการพัฒนากลุ่มสตรีสหกรณ์ที่มีศักยภาพ เพื่อจัดขึ้นการดำเนินงานของกลุ่มสตรีทั้ง 4 ภาค พบว่าแนวทางการพัฒนา กลุ่มสตรีสหกรณ์ควรแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ กลุ่มสตรีสหกรณ์ ที่จัดตั้งขึ้นใหม่ นอกจากการจัดกิจกรรมเสริมรายได้แล้วควรให้ความสนใจในกิจกรรมด้านสาธารณะประโยชน์ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติส่วนกลุ่มสตรีที่จัดตั้งไว้แล้วควรพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง สมาชิก คณะกรรมการดำเนินงาน และเจ้าหน้าที่สหกรณ์ รวมทั้งพัฒนาด้านธุรกิจ โดยเน้นทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมเพื่อเพิ่มรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัวสมาชิกควบคู่กันไป ในขณะที่เดียวกันกลุ่มควรเพิ่มทุนของตนเอง โดยสร้างแรงจูงใจให้

สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วม สหกรณ์การเกษตรที่กลุ่มสังกัด ควรเข้ามามีบทบาท ในการสนับสนุน การดำเนินงานของกลุ่มสตรีสหกรณ์ด้วย การพัฒนาด้านการผลิตสร้างกลุ่มและสมาชิกผู้ผลิตให้ เกิดจิตสำนึกที่ซื่อสัตย์ต่อการผลิตสินค้า ที่มีคุณภาพ และสอดคล้องกับความต้องการของการตลาด เน้นการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น ส่งเสริมการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ทดแทนเพื่อให้ปริมาณวัตถุดิบมี เพียงพอ สำหรับการผลิตอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนให้มีศูนย์สารสนเทศและศูนย์การตลาดของ ผลิตภัณฑ์กลุ่มสตรีสหกรณ์ ตลอดจนการบันทึกข้อมูลทางการเงินและระบบบัญชีด้วย